

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Tereza Hoňková

**Výpověď svědka v přípravném řízení (se zaměřením na podání
vysvětlení a užití úředních záznamů jako důkazu v hlavním líčení)**

Diplomová práce

Olomouc, 2021

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Výpověď svědka v přípravném řízení (se zaměřením na podání vysvětlení a užití úředních záznamů jako důkazu v hlavním líčení)* vypracovala samostatně a citovala všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 30. března 2021

Tereza Hoňková

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce doc. JUDr. Filipu Ščerbovi, Ph.D. za odborné vedení mé práce, cenné rady, konzultace, a především za velmi vstřícný přístup a ochotu. Dále děkuji svým rodičům za podporu po celou dobu studia.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1 Výpověď svědka v přípravném řízení	10
1.1 Obecně k výslechu svědka v předsoudním stádiu trestního řízení	10
2 Výslech svědka v přípravném řízení ve fázi před zahájením trestního stíhání	12
2.1 Výslech svědka jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon	14
2.1.1 Provedení výslechu svědka podle § 158a TR	14
2.1.2 Použitelnost protokolů o výslechů svědků provedených před zahájením trestního stíhání v řízení před soudem ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva	15
2.1.3 Shrnutí	18
2.1.4 Aktuální Návrh TR	19
2.2 Přítomnost soudce jako garanta zákonnosti dle § 158a TR	20
2.2.1 Možnosti posílení postavení soudce zvážené <i>de lege ferenda</i>	20
2.2.2 Aktuální Návrh TR	24
3 Institut podání vysvětlení	26
3.1 Obecně k podání vysvětlení a úřednímu záznamu	26
3.2 Použití úředního záznamu jako důkazu v hlavním líčení	27
3.3 Problematické aspekty úředních záznamů o podaném vysvětlení	30
3.3.1 Právo podezřelého, který není zadržen, na právní pomoc advokáta	30
3.3.2 Právo na vyrozumění obhájce o konání vyšetřovacího úkonu a umožnění jeho účasti při něm	33
3.3.3 Možnost předestření úředního záznamu o podaném vysvětlení v hlavním líčení	36
3.3.4 Shrnutí	39
3.4 Institut podání vysvětlení a úředního záznamu ve světle návrhu nového trestního řádu	41

Závěr	44
Seznam použitých zdrojů.....	47
Abstrakt (abstract)	51
Klíčová slova (key words)	52

Seznam použitých zkratek

TŘ, trestní řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
Návrh TŘ	Návrh paragrafového znění trestního řádu aktuálnímu k datu 1. 1. 2020
LZPS	Listina základních práv a svobod
ESLP	Evropský soud pro lidská práva

Úvod

Přípravné řízení je předsoudní stádium trestního řízení, jehož účelem je primárně zjistit veškeré důležité podklady potřebné pro projednání věci v řízení před soudem, takto získané důkazy zajistit, a dále u těch důkazů, u nichž hrozí jejich znehodnocení nebo poškození, a které by již nebylo možno před soudem provést, přistoupit v procesní formě k jejich provedení.

V rámci mé diplomové práce se zaměřím na dva základní procesní nástroje sloužící policejnímu orgánu a státnímu zástupci k získání informací důležitých pro trestní řízení v rámci přípravného řízení – výslech a podání vysvětlení. Výslech svědka je jedním z důkazních prostředků, který zaujímá v rámci trestního řízení nezastupitelnou roli. Jde o základní a nejčastější důkaz, jenž má mimořádný význam pro rozhodnutí ve věci, jelikož některé skutečnosti lze objasnit pouze na základě svědecké výpovědi. Jedná se o úkon, který má své místo primárně v řízení před soudem, zákon ovšem předpokládá a umožňuje provádění výslechů svědků i v předsoudní fázi trestního řízení. Podání vysvětlení je vedle toho prostředkem sloužícím policejnímu orgánu k prověření trestního oznámení či jiných podnětů, jenž probíhá formou pohovoru obsahující stručný a jasný nástin informací, z nichž následně orgány činné v trestním řízení činí rozhodnutí, zda určitá osoba disponuje poznatky důležitými pro trestní řízení a zda má být taková osoba později vyslechnuta jako svědek. Mým záměrem je blíže představit problematiku možného budoucího použití těchto důkazních prostředků získaných v přípravném řízení v řízení před soudem, resp. zhodnotit právní úpravu užití protokolu o výslechu svědka a úředního záznamu o podaném vysvětlení jako důkazu v hlavním líčení.

Ve své práci budu pracovat jak se současným zněním trestněprávní úpravy, tak s návrhy zvažovanými v rámci rekodifikačních prací na novém trestním řádu aktuálními k datu 1.1. 2020. Mezi další zdroje patří zejména odborné články a jiné publikace, judikatura Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva. Mým cílem není vytvořit souhrn obecně známých definic, ale naopak zdůraznit témata, která jsou buďto neustále rozvíjena judikaturou, nebo představují v právním prostředí kontroverzní a neutichající téma k diskusi.

Diplomová práce je strukturována na tři hlavní kapitoly, dále členěny do jednotlivých podkapitol. V úvodních kapitolách mé diplomové práce se budu věnovat zhodnocení právní úpravy výslechu svědků v přípravném řízení, a to se zaměřením na problematiku práva obviněného na obhajobu. Mým cílem bude provést analýzu judikatury Evropského soudu pro lidská práva a zhodnotit postoj Ústavního soudu, společně s vyhodnocením toho, do jaké míry je tato rozhodovací činnost v oblasti práva obviněného na obhajobu respektována ze strany

českých soudů. Práce bude v této první části zaměřena na osobu obviněného, který se výslechu svědka učiněného v přípravném řízení nemohl účastnit, se zhodnocením možností, jak v této fázi řízení jeho postavení posílit a zaručit tak spravedlnost trestního řízení. Konkrétně budu judikaturou dovozené závěry aplikovat především na výslechy svědků provedené jako neodkladné nebo neopakovatelné úkony podle § 158a TŘ, a to z toho důvodu, že jde o úkon trestního řízení, u něhož lze nejlépe demonstrovat možný nedostatek kontradiktornosti řízení a omezení práv obhajoby.

V další části se podrobněji zaměřím na provedení výslechu svědka jako neodkladného nebo neopakovatelného úkonu podle § 158a TŘ v přípravném řízení ve fázi prověřování. Pokusím se jasně a výstižně uvést, jaké je aktuální postavení soudce přítomného při výslechu svědka, a jaká oprávnění mu zákon v rámci provádění tohoto úkonu svěřuje, resp. jakým způsobem dbá na zákonnost prováděného úkonu. Stěžejní částí tohoto úseku práce bude poté hledání relevantní odpovědi na výzkumnou otázku, zda by *de lege ferenda* nemělo dojít k posílení postavení soudce přítomného při výslechu svědka prováděného jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon, a to za účelem vyvážení procesní nevýhody na straně obviněného, který se takového výslechu nemohl zúčastnit. Pro vytvoření ucelené představy a zvážení dalších možných způsobů řešení uvedu rovněž návrhy připravované v rámci rekodifikačních prací na novém trestním řádu. Jednotlivá paragrafová znění nového trestního řádu podrobím úvaze, zda mohou představovat nápravu možných nedostatků v aktuální právní úpravě.

Následující kapitola tvoří úsek diplomové práce zabývající se podáním vysvětlení a jeho procesním zachycením ve formě úředního záznamu. Tuto část práce lze rozdělit na zprvu obecné pojednání o podání vysvětlení s nastíněním postupného vývoje tohoto institutu. Znatelněji poté svou pozornost zaměřím na otázku použití úředního záznamu získaného ve fázi prověřování v hlavním líčení, tedy do jaké míry zákon umožňuje, aby mohlo být s úředním záznamem o podaném vysvětlení operováno i v řízení před soudem. Na obecnou část poté navazují zvláštní části, která je tvořena (pouze) vybranými problematickými aspekty souvisejícími s úředními záznamy o podaném vysvětlení, když rozsah diplomové práce neumožňuje zpracovat celou materii jednotlivých aplikačních problémů. V tomto výběru fragmentárně vytyčuji nejvíce problematické oblasti, z nichž některé jsou také aktuálně předmětem diskuse v právním prostředí. Mým záměrem je poukázat na (dle mého názoru) zásadní nedostatky právní úpravy tohoto institutu, a nabídnout jejich možná řešení, stejně tak jako zamyslet se nad návrhy odstraňující veškeré nejasnosti vznikající převážně v praxi policejního orgánu.

V neposlední řadě se věnuji aktuálnímu návrhu paragrafového znění nového trestního řádu, resp. mechanismům a novým institutům v něm obsažených. Návrh nového trestního řádu podrobím analýze, jakým způsobem zákonodárce do budoucna upravuje podobu institutu podání vysvětlení a úředního záznamu. Zpřístupnění této pracovní verze nového trestního řádu nám rovněž umožňuje posoudit, zda by nová právní úprava přinesla odpovědi a řešení na otázky související s úředními záznamy o podaném vysvětlení, na které nám aktuální trestní řád nedává odpověď, nebo se úprava v něm jeví jako nedostatečná.

1 Výpověď svědka v přípravném řízení

1.1 Obecně k výsledku svědka v předsoudním stádiu trestního řízení

V rámci předsoudního stádia trestního řízení platí v současné době řada ustanovení trestního řádu, která upravují možnost vyslechnout osobu v procesním postavení svědka, pokud jde o prvotní fázi prověřování¹ a navazující fázi (standardního) vyšetřování.² Při splnění zákonných podmínek uvedených v § 158 odst. 9 TŘ, § 158a TŘ a 164 odst. 1 TŘ policejní orgán takovou osobu vyslechne jako svědka podle § 97 TŘ a o takovém výsledku sepíše protokol.

Zákonná úprava provádění výslechů svědků v přípravném řízení prošla v čase trestního řádu mnohými změnami. Podstatnou změnu přinesla rozsáhlá novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb., s účinností od 1. 1. 2002, která upravila znění ustanovení § 158 TŘ³ a rozšířila tímto případy provádění výslechu svědků v první fázi přípravného řízení.⁴ Dle důvodové zprávy k tomuto zákonu došlo k novelizaci původního znění § 158 TŘ také z toho důvodu, aby procesní dokazování směřující k objasnění okolností svědčících ve prospěch i neprospěch osoby, proti níž se řízení vede, bylo v odůvodněných případech zahrnuto nikoliv pouze v řízení před soudem, ale pokrývalo také postup policejního orgánu před zahájením trestního stíhání.⁵ Následná novela o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku č. 41/2009 Sb., pozměnila a zkonkretizovala tuto úpravu § 158 TŘ, a jak se ve zkratce uvádí v bodě 19 důvodové zprávy „v souladu s požadavky praxe se upravuje ustanovení § 158 odst. 8⁶ trestního řádu tak, aby bylo již z textu zákona zřejmé, které osoby je možno vyslýchat do protokolu v průběhu postupu před zahájením trestního stíhání“.⁷ Změna představovala pouhé upřesnění do té doby účinné právní úpravy. Především byl vypuštěn odkaz na § 164 odst. 1 TŘ a byl nahrazen explicitním výčtem osob, které jsou vyslechnuty jako svědci a o jejich výpovědi je sepsán protokol.

¹ Prověřování v trestním řízení je součástí postupu před zahájením trestního stíhání v rámci první fáze přípravného řízení. Prověřování navazuje na podání trestního oznámení či jiný podnět nasvědčující spáchání trestného činu a na sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení. Po skončení prověřování zpravidla následuje zahájení trestního stíhání, pokud nedojde k odložení trestní věci nebo odevzdání trestní věci jinému orgánu.

² Vyšetřování je úsek trestního stíhání, které počíná zahájením trestního stíhání podle § 160 odst. 1 TŘ a končí podáním obžaloby, postoupením věci jinému orgánu nebo zastavením trestního stíhání, včetně schválení narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby.

³ § 158 s účinností od 1. 1. 2002.

⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, (k § 158 odst. 9) s. 1945.

⁵ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

⁶ Od 1. 1. 2012 se jedná o § 158 odst. 9 TŘ.

⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 41/2009 Sb. o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku.

K výše uvedenému je však na místě uvést, že ač trestní řád umožňuje v předsoudní fázi trestního řízení provádět dokazování formou výslechu svědků, podmínky, za nichž k těmto výslechům dochází je nutno vykládat restriktivně a nerozšiřovat formou analogie. Ve světle výše uvedených novel trestního řádu je přípravné řízení pojímáno jako určitý „předstupeň“ soudního řízení a těžiště dokazování se nachází v řízení před soudem. V řízení před podáním obžaloby jsou svědci vyslýcháni jen výjimečně v případech uvedených v § 158 odst. 9 TŘ, § 158a TŘ a § 164 odst. 1, odst. 4 TŘ.⁸ V souladu s tímto musí policejní orgán vždy ve fázi prověřování a vyšetřování zkoumat, zda jsou v konkrétním případě splněny podmínky pro výslech osoby jako svědka. Naopak v případě absence těchto podmínek musí obligatorně postupovat cestou „pouhého“ neformálního podchycení relevantních informací v podobě podání vysvětlení ze strany fyzických a právnických osob podle § 158 odst. 3 písm. a), odst. 6 TŘ.

⁸ To neplatí pro rozšířené přípravné řízení, v němž lze výslechy svědků provádět bez omezení, srov. § 169 odst. 1 TŘ.

2 Výslech svědka v přípravném řízení ve fázi před zahájením trestního stíhání

Fáze prověřování je úsekem přípravného řízení, v němž jsou činěny úkony časově předcházející zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 TŘ. Jedná se o fázi trestního řízení, kdy doposud nejsou dostatečně zjištěny a odůvodněny skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, není známa konkrétní osoba, která se trestného činu měla dopustit, či osoba podezřelého je policejnímu orgánu známa, ale není dosažitelná. I za těchto okolností je již v této fázi policejní orgán oprávněn k objasnění a prověřování skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, provést podle § 158 odst. 9 TŘ a § 158a TŘ výslechy svědků. Ze své podstaty se tohoto úkonu neúčastní osoba obviněná, popř. jeho obhájce, jelikož zde doposud není osoby v takovém procesním postavení.⁹

Výslechy svědků se ve fázi přípravného řízení před zahájením trestního stíhání provedenou, pokud se jedná o i) neodkladný nebo neopakovatelný úkon, jde-li o ii) osobu mladší 18-ti let, iii) osobu, o jejíž schopnosti správně a úplně vnímat, zapamatovat si nebo reprodukovat jsou s ohledem na její psychický stav pochybnosti a iv) osobu, jejíž výpověď má podle odůvodněného předpokladu rozhodující význam pro zahájení trestního stíhání za dále uvedených podmínek podle § 158 odst. 9 věty třetí TŘ.¹⁰

Při splnění výše uvedeného dle § 158 odst. 9 TŘ a § 158a TŘ policejní orgán nevyžaduje podání vysvětlení podle § 158 odst. 3 písm. a), odst. 5 až odst. 8 TŘ, neseписuje úřední záznam o podání vysvětlení podle § 158 odst. 6 TŘ, ale naopak provede výslech takové osoby a o výslechu seписuje protokol. Protokoly o výpovědích svědka jsou poté podle § 211 TŘ přečteny k důkazu, tj. soud z nich může činit skutkové závěry důležité pro trestní řízení. Výpovědi takto zachycené v protokolech, které byly přečteny za podmínek § 211 TŘ v hlavním líčení, jsou důkazně zásadně rovnocenné výpovědím učiněných při osobním výslechu stejných osob u hlavního líčení.¹¹ Jak již však bylo výše nastíněno, výslechy osob se v přípravném řízení před zahájením trestního stíhání provádí bez účasti obviněného, který v této fázi nemůže sám, popř. prostřednictvím svého obhájce uplatňovat práva obhajoby, např. nemá možnost klást svědkovi otázky, či jej jinak konfrontovat, proto tento postup zasluhuje opatrného přístupu a bližšího nastínění v případě použití takto získaného důkazu pro rozhodnutí ve věci.

⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, (k § 158 odst. 9) s. 1945.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, (k § 211 TŘ) s. 2633.

Ústavní soud již dříve stanovil, že v případě provádění dokazování ve fázi před zahájením trestního stíhání automaticky nedochází k porušení principů spravedlivého procesu a práv obhajoby. Je však třeba vždy trvat na tom, že použití důkazu provedeného mimo hlavní líčení pro rozhodnutí ve věci samé je možné jen tehdy, pokud provedení takového důkazu garantuje právo obviněného na obhajobu a zásadu kontradiktornosti řízení.¹² Jedná se tedy o oblast trestního práva, v němž si soudce nepostačí s pouhým zněním trestních předpisů, ale k jejich výkladu musí užít i přímo základní práva chráněná ústavním pořádkem.¹³

Článek 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy chrání kontradiktornost řízení tak, aby měl obžalovaný právo „vyslechnout nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslechu svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek jako svědků proti sobě“.¹⁴ Toto je garantováno i zásadou rovnosti zbraní dle čl. 37 odst. 3 LZPS.

Pokud byl tedy před zahájením trestního stíhání proveden výslech svědka, může být takový důkaz použit před soudem zásadně jen tehdy, jestliže měla obhajoba možnost být u takového výslechu přítomna a aktivně se jej účastnit, čímž má být dosažena rovnost stran a naplněn požadavek, aby alespoň jednou v řízení měl obviněný nebo jeho obhájce možnost položit svědkovi otázky.¹⁵ Zákon tento požadavek naplňuje v § 164 odst. 4 TŘ tak, že obviněnému dává možnost domáhat se po zahájení trestního stíhání provedení opětovného výslechu svědka již za jeho přítomnosti. Tímto je zabezpečena použitelnost tohoto důkazu z hlediska rovnosti stran při jeho provádění a realizace práv obhajoby uvedených v § 165 odst. 1, odst. 2 TŘ. Současně je tak zaručena použitelnost svědecké výpovědi jako důkazu i z hlediska zásad spravedlivého procesu ve smyslu čl. 6 odst. 1, odst. 3 písm. d) Úmluvy.¹⁶ Pokud by nebyl výslech takového svědka podle § 158 odst. 9 TŘ proveden znovu, nelze zásadně protokol o jeho výslechu v hlavním líčení číst k důkazu podle § 211 TŘ, ale lze jej pouze předeštit podle § 212 TŘ. Smyslem této úpravy je zejména garantovat práva obviněného na obhajobu již v přípravném řízení, a to za situace, kdy trestní řád umožňuje v hlavním líčení akceptovat důkazy provedené v řízení přípravném.

Požadavek na opětovné provedení důkazu dle § 164 odst. 4 TŘ se nevztahuje na výslechy svědků, které byly provedeny před zahájením trestního stíhání jako úkony neodkladné nebo neopakovatelné podle § 158a TŘ. Protokoly o těchto výsleších lze přečíst v hlavním líčení

¹² Viz. nález Ústavního soudu ze dne 15. listopadu 2001, sp. zn. III. ÚS 376/01, nález Ústavního soudu ze dne 18. dubna 2006, sp. zn. II. ÚS 297/04, nález Ústavního soudu ze dne 12. července 2011, sp. zn. IV. ÚS 569/11

¹³ KRATOCHVÍL, Jan. Trestní soudci a základní lidská práva: bezmezná víra v trestní řád. Trestněprávní revue, 2018, č. 7 – 8, s. 173.

¹⁴ Toto základní právo je v zahraniční úpravě někdy označováno taktéž jako „*right to confrontation*“.

¹⁵ nález Ústavního soudu ze dne 23. února 2015, sp. zn. I. ÚS 2852/14

¹⁶ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. července 2000, sp. zn. 3 Tz 106/2000

podle § 211 odst. 2 písm. b) TŘ, pokud byl výslech proveden způsobem odpovídajícím ustanovení trestního řádu a šlo o neodkladný nebo neopakovatelný úkon.¹⁷ V případě čtení protokolů v hlavním líčení Evropský soud pro lidská práva i Ústavní soud opakovaně shledávají pochybení ze strany českých soudů při aplikaci tohoto ustanovení, kdy nejsou dostatečně zohledněna kritéria nastavená rozhodovací praxí Evropského soudu pro lidská práva a dochází tak k porušení základních práv chráněných ústavním pořádkem.¹⁸ Z tohoto důvodu si problematika provedení výslechu svědka jako neodkladného nebo neopakovatelného úkonu ve světle práva obviněného na obhajobu zasluhuje konkrétnější nastínění níže.

2.1 Výslech svědka jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon

2.1.1 Provedení výslechu svědka podle § 158a TŘ

Policejní orgán provede výslech svědka ve fázi před zahájením trestního stíhání, má-li výpověď povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu podle § 160 odst. 4 TŘ¹⁹, a to za podmínek uvedených v § 158a TŘ, tzn. pouze na návrh státního zástupce a za účasti soudce. Místo výslechu takového svědka v hlavním líčení poté úprava § 211 odst. 2 písm. b) TŘ umožňuje, aby byl protokol o jeho výslechu přečten. K tomu musí být splněny podmínky, že se skutečně jednalo o úkon neodkladný nebo neopakovatelný a výslech svědka byl proveden způsobem odpovídající ustanovení trestního řádu. Žádné další podmínky trestní řád nestanovuje. Absence obhajoby při takovém úkonu je zákonem řešena obligatorní, nicméně do jisté míry pouze formální přítomností soudce jako garanta jeho zákonnosti.²⁰

Ač se jedná o postup v řadě případů žádoucí a nevyhnutelný, představuje sám o sobě vážný průlom do principů spravedlivého procesu. Dochází tímto k viditelnému narušení kontradiktornosti řízení, a tím k omezení práv obhajoby vůči svědkovi, jehož výslechu se strana obhajoby nemohla zúčastnit a klást mu otázky ve smyslu výše zmiňovaného článku 6 odst. 1, odst. 3 písm. d) Úmluvy. Obecně totiž platí, že aby byl výslech svědka v souladu s uvedenými ustanoveními, musí se uskutečnit ve veřejném soudním jednání,

¹⁷ VANTUCH, Pavel. Kdy lze provádět výslechy svědka ve standardním vyšetřování dle § 164-176 TrŘ. Trestněprávní revue, 2003, č. 9, s. 259-260.

¹⁸ KRATOCHVÍL, Jan. Trestní soudci a základní lidská práva: bezmezná víra v trestní řád. Trestněprávní revue, 2018, roč. 7-8, s. 172-179.

¹⁹ § 160 odst. 4 TŘ: „Neodkladným úkonem je takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání. Neopakovatelným úkonem je takový úkon, který nebude možno před soudem znovu provést. V protokolu o provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu je třeba vždy uvést, na základě jakých skutečností byl úkon za neodkladný nebo neopakovatelný považován.“

²⁰ VANTUCH, Pavel. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 131 – 149.

za přítomnosti obžalovaného, tedy před soudem, který rozhoduje o oprávněnosti obvinění a který musí mít možnost hodnotit věrohodnost svědka na základě přímého pozorování, chování a reakcí.²¹ Pokud byl v přípravném řízení ve fázi prověřování proveden výslech svědka jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon, který již v dalších fázích řízení nemohl být zopakován, obžalovanému byla odebrána adekvátní a náležitá příležitost toho, aby zpochybnil výpověď tohoto svědka. Z toho důvodu je nutné posoudit, zda takový postup vnitrostátních orgánů je v souladu s obecnými principy zaručenými Úmluvou.

2.1.2 Použitelnost protokolů o výslechů svědků provedených před zahájením trestního stíhání v řízení před soudem ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva

Kmec se ke čtení protokolů o výpovědi svědka v přípravném řízení vyjádřil tak, že *“§ 211 odst. 2 TŘ není sám o sobě v rozporu s Úmluvou. V trestním řádu však chybí jakýsi korekční princip (reflektující požadavky Úmluvy), který by soudům nedovoloval založit odsouzení v rozhodující míře na výpovědi svědka, které neměl obviněný nebo jeho obhájce možnost vyslyšet nebo jim klást otázky.”*²² Rovněž dle rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Kostovski v. Nizozemsko* soud formuloval své stanovisko, že samotné provedení důkazu již v rámci předsoudní fáze trestního řízení samo o sobě není v rozporu s požadavkem, aby všechny důkazy byly v zásadě prováděny za přítomnosti obviněného při veřejném jednání. To ale platí jen za podmínky, že veškeré nesnáze způsobené obhajobě omezením jejich práv budou dostatečně kompenzována postupem orgánů činných v trestním řízení.²³

Ze shora uvedeného vyplývá, že postup dle § 211 odst. 2 písm. b) TŘ není sám o sobě v rozporu s ústavním pořádkem. Orgány činné v trestním řízení si ovšem nevystačí pouze s vnitrostátní právní úpravou obsaženou v trestním řádu a jejím formálním výkladem, ale naopak musí vždy zohlednit základní atributy spravedlivého procesu a vykládat tyto ustanovení ve světle základních principů vyslovených Ústavním soudem reflektující požadavky Úmluvy.

Pro upřesnění a k celkovému pochopení systematičnosti diplomové práce uvádím, že níže uvedené závěry Evropského soudu pro lidská práva se neuplatní pouze pro výslechy svědků, které jsou svou povahou neodkladným nebo neopakovatelným úkonem podle § 158a TŘ, ale vztahují se rovněž na výslechy dalších osob podle § 158 odst. 9 TŘ. I pro tyto

²¹ náleží Ústavní soudu ze dne 12. července 2011, sp. zn. IV. ÚS 596/11

²² KMEC, Jiří a kol. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 820.

²³ rozsudek ESLP ve věci *Kostovski proti Nizozemsku* ze dne 20. listopadu 1989, stížnost č. 11454/85

výsledky osob platí, že pokud nebyly provedeny znovu po zahájení trestního stíhání, jak zákon vyžaduje v § 164 odst. 4 TŘ, bude možné protokoly o jejich průběhu možno v řízení před soudem číst pouze za podmínek § 211 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. b) a c) TŘ (jinak je bude možno pouze předečíst).²⁴ V obou případech (ať už se jedná o čtení protokolu o výsledku provedeného jako úkon neodkladný nebo neopakovatelný, nebo např. čtení protokolu o výsledku svědka o jehož psychickém stavu jsou pochybnosti), čtení protokolu o výsledku svědka v přípravném řízení podle § 211 TŘ je výjimkou ze zásady ústnosti a bezprostřednosti, odůvodněnou buď nedosažitelností svědků, či např. nemožností jejich opětovného výsledku z povahy věci. Z toho důvodu se veškerá kritéria dovozená judikaturou uplatní pro všechny tyto případy, ačkoli pro účely mé práce je demonstruji na výsledku provedeného jako neodkladný nebo neopakovatelný podle § 158a TŘ.

Ústavní soud při řešení otázky, zda nedošlo k zásahu do uvedeného práva obviněného na obhajobu, vychází z principů formulovaných rozhodovací činností Evropského soudu pro lidská práva, týkajících se čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy. V rozsudcích *Al-Khawaja a Tahery* proti Spojenému království a *Schatschaschwili* proti Německu byly formulovány jednotlivá kritéria pro případy, kdy má být v řízení před soudem jako důkaz použita výpověď svědka, kterého obviněný neměl nikdy možnost vyslechnout.²⁵ Při posouzení, zda připuštěním přečtení svědecké výpovědi svědka, u niž nebyl přítomen obviněný nebo jeho obhájce, bylo zasaženo do práva obviněného vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě, je třeba postupovat dle tzv. třístupňového testu. Je třeba posoudit, i) zda pro nepřítomnost svědka existoval dostatečný důvod, ii) jakou váhu tento důkaz měl – tj. zda šlo o jediný či rozhodující důkaz nebo důkaz se značnou váhou, iii) zda v řízení existovaly dostatečné vyvažující faktory, včetně silných procesních záruk, které kompenzovaly připuštění výpovědi nepřítomného svědka jako důkazu proti obviněnému. Ve světle zhodnocení všech výše uvedených kritérií je nakonec nutno posoudit, zda bylo řízení jako celek spravedlivé.²⁶

Existence dostatečného důvodu pro nepřítomnost svědka

Pokud jde o první kritérium, zde soud zkoumá, zda pro nepřítomnost svědka u soudu existoval dostatečný důvod. Takový důvod lze spatřovat např. v úmrtí svědka²⁷, nebo jeho nedosažitelnosti z důvodu pobytu v zahraničí. Existenci dostatečného důvodu jsou

²⁴ GŘIVNA, Tomáš a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 489.

²⁵ ZAORALOVÁ, Petra. *Procento použitelnosti důkazů v trestním řízení a její meze*. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 200 - 201.

²⁶ Viz. rozsudek ESLP ve věci *Schatschaschwili proti Německu* ze dne 15. prosince 2015, stížnost č. 9154/10, rozsudek ESLP ve věci *Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království* ze dne 15. prosince 2011, stížnost č. 26766/05

²⁷ náleží Ústavního soudu ze dne 7. listopadu 2017, sp. zn. IV. ÚS 2867/16

národní soudy povinny podrobně zkoumat v průběhu hlavního líčení, nikoliv pouze argumentovat povahou neodkladného nebo neopakovatelného úkonu.²⁸ Současně je povinností národních soudů vyvinout dostatečné úsilí v zajištění přítomnosti svědka v průběhu hlavního líčení.²⁹ V rozsudku *Breukhoven proti České republice* shledal soud porušení práv obhajoby, když vnitrostátní orgány nesplnily svou povinnost učinit aktivních kroků k tomu, aby měl obžalovaný možnost vyslechnout nebo dát vyslechnout svědky proti němu. Soud se nespokojil s argumentací českých soudů, že není možné znovu vyslechnout svědky v řízení před soudem, protože ti se po zahájení trestního stíhání nacházeli v Rumunsku, když soud nijak aktivně nevyvinul snahu o opakování dotčeného úkonu, např. i provedením výslechu v domovském státě svědka cestou mezinárodní spolupráce.³⁰ K závěru o porušení principů spravedlivého procesu dospěl také Nejvyšší soud, který shledal nedostatečným postup vnitrostátních orgánů, pokud v případě svědka, který se zdržuje v cizině, nevyužily cestu mezinárodní pomoci ani jinak neiniciovaly instituty právního styku s cizinou, a tím znemožnily obviněnému vyslechnout takové svědky. Současně má být takový postup dodržován, i kdyby to mělo znamenat vznik průtahů v řízení. Právo obviněného na to, aby měl podle čl. 6 Úmluvy možnost svědka kontradiktorním způsobem vyslechnout bude mít v takovém případě přednost před zásadou rychlosti řízení podle § 2 odst. 4 TŘ. Zajištění takového práva obviněného formou mezinárodní pomoci je výrazem uplatnění zásady podle § 2 odst. 4 věty třetí TŘ, podle níž se věci projednávají s plným šetřením práv a svobod zaručených LZPS a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, kterými je Česká republika vázána.³¹

Síla a význam důkazu

Druhým krokem testu dochází k posouzení významu důkazu pro odsouzení obviněného. Soudy musí posoudit a dostatečně odůvodnit, zda se jedná o důkaz výlučný, či důkaz rozhodující nebo mající značnou váhu. Jinak řečeno je nutno ve světle dalších důkazů zhodnotit, do jaké míry se závěr o vině obviněného zakládal na výpovědi nevyslechnutého svědka, a její připuštění tudíž mohlo znevýhodnit obviněného. Přičemž čím větší důkazní sílu má výpověď pro obviněného, tím větší procesní záruky musí orgány činné v trestním řízení obviněnému poskytnout.³² Rozhodující důkaz je vykládán podle Evropského soudu pro lidská práva úzce, je tím označován důkaz tak významný nebo důležitý, že jej lze považovat za pravděpodobně

²⁸ ZAORALOVÁ, Petra. Procení použitelnost důkazů v trestním řízení a její meze. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 200 – 201.

²⁹ náleží Ústavního soudu ze dne 23. února 2015, sp. zn. I. ÚS 2852/14

³⁰ rozsudek ESLP ve věci *Breukhoven proti České republice* ze dne 21. července 2011, stížnost č. 44438/06

³¹ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. března 2015, sp. zn. 8 Tdo 235/2015

³² rozsudek ESLP ve věci *Seton proti Spojenému království* ze dne 31. března 2016, stížnost č. 55287/10

určující pro výsledek případu. Pokud je výpověď nepřítomného svědka podepřena i dalšími nepřímými důkazy, bude záviset na hodnocení těchto podpůrných důkazů, přičemž čím silnější jsou tyto podpůrné důkazy, tím více klesá pravděpodobnost, že svědectví nevyslechnutého svědka je rozhodujícím důkazem.³³

Existence dostatečných procesních záruk

Třetí krok představuje zhodnocení existence dostatečných procesních záruk vyvažující ztížené podmínky obhajoby způsobené tím, že jako důkaz byla připuštěna výpověď nepřítomného svědka. V tomto ohledu je vždy třeba posoudit, jaké procesní záruky poskytovala zákonná právní úprava a jak byly tyto záruky v konkrétním případě aplikovány. Evropský soud pro lidská práva považuje např. za dostatečnou procesní záruku opatrný přístup soudů k otázce hodnocení sporné svědecké výpovědi,³⁴ nebo též přehrání videozáznamu výsledku z přípravného řízení.³⁵ V podmínkách českého trestního řádu byla za takovou relativně vyvažující procesní kompenzaci považována přítomnost soudce při výslechu podle § 158a TŘ, který tímto zajistil zákonnost úkonů prováděných policií a poskytl tak jednu z procesních záruk chránící právo na spravedlivý proces.³⁶

2.1.3 Shrnutí

Ze shora uvedených kritérií docházím k závěru, že v řízení před soudem je možné ve výjimečných případech přistoupit k použití důkazu výpovědi svědka provedeného jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon podle § 158a TŘ, jehož se obhajoba nemohla účastnit podle § 211 odst. 2 písm. b) TŘ. Pokud má však takový důkaz rozhodující význam o vině obžalovaného, je nezbytné, aby se orgány činné v trestním řízení automaticky nespolehaly pouze na postup dle § 211 odst. 2 písm. b) TŘ, ale vyvinuly dostatečné úsilí, aby mohlo dojít k opětovnému výslechu takového svědka, a to nejlépe v řízení před soudem. Až tehdy, pokud není možné úkon zopakovat z povahy věci, či veškeré snahy soudu jsou bezvýsledné, je přípustné opřít odsouzení obviněného i na základě takového důkazu. To ale za splnění dalších kumulativních podmínek – musí být dostatečně vyváženy nevýhody spojené s připuštěním důkazu a řízení jako celek lze považovat za spravedlivé.

Evropský soud pro lidská práva přiznává právu na obhajobu dle článku 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy značný význam. Přesto byla Česká republika mnohokrát odsouzena

³³ náleží Ústavního soudu ze dne 3. listopadu 2016, sp. zn. I. ÚS 1860/16

³⁴ ZAORALOVÁ, Petra. Procentí použitelnost důkazů v trestním řízení a její meze. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 202.

³⁵ Srov. rozsudek ESLP ve věci *Rosin proti Estonsku* ze dne 19. prosince 2013, stížnost č. 26540/08

³⁶ rozsudek ESLP ve věci *Štulíř proti České republice* ze dne 12. ledna 2017, stížnost č. 36705/12, bod 69.

za porušení práva obviněného vyslýchat svědky proti sobě, když v rozporu s tímto základním právem použily jako důkaz proti obviněnému výpověď nepřítomného svědka, kterého obviněný neměl možnost vyslechnout.³⁷ Také Ústavní soud již mnohokrát shledal porušení základních práv stěžovatele jako výsledek nerespektování výše uvedených zásad Nejvyšším soudem.³⁸ K pochybení českých soudů dochází za situace, kdy ve svých závěrech o vině obžalovaného vychází při dodržování vnitrostátní úpravy výlučně nebo v převážné míře z protokolů o výsleších svědků, jež byly provedeny před zahájením trestního stíhání, ale už dostatečně nereflektují požadavky judikatorně dovozeny výše. Soudy jsou povinny postupovat dle výše uvedených kroků třístupňového testu se zhodnocením veškerých okolností konkrétního případu, a v určitých případech po jejich zhodnocení znemožnit čtení protokolů podle § 211 odst. 2 písm. b) TŘ. Aplikace § 211 odst. 2 písm. b) TŘ nesmí sloužit k obcházení práv obhajoby. V případě, kdy nebude tento postup zachován, bude porušeno základní právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 LZPS a čl. 6 odst. 1 ve spojení s čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy.

2.1.4 Aktuální Návrh TŘ

V rámci rekodifikačních prací na novém trestním řádu je možné seznámit se s návrhem paragrafového znění. Jako pozitivní shledávám aktuální Návrh TŘ,³⁹ který reflektuje výše uvedenou judikaturu Evropského soudu pro lidská práva a vymezuje kritéria, která soud musí zhodnotit, pokud zakládá odsouzení pachatele výlučně nebo v převážné míře na výslechu osoby, který byl proveden nekontradiktorním způsobem. Ustanovení § y47 odst. 2⁴⁰ Návrhu TŘ stanoví, že v takových případech soud zhodnotí, zda výslechu osoby v řízení před soudem za účasti obviněného nebo jeho obhájce bránil vážný důvod a zda řízení ve svém celku poskytlo

³⁷ Viz rozsudky ESLP ve věci *Balšán proti České republice* ze dne 18. července 2006, stížnost č. 1993/02, rozsudek ESLP ve věci *Melich a Beck proti České republice* ze dne 24. července 2008, stížnost č. 35450/04, rozsudek ESLP ve věci *Breukhoven proti České republice* ze dne 21. července 2011, stížnost č. 44438/06, rozsudek ESLP ve věci *Tseber proti České republice* ze dne 22. listopadu 2012, stížnost č. 46203/08.

³⁸ Viz nálezy Ústavního soudu ze dne 7. listopadu 2017, sp. zn. 2867/16, kterým Ústavní soud zrušil usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. května 2016, sp. zn. 7 Tdo 353/2016, nálezy Ústavního soudu ze dne 18. června 2003, sp. zn. IV. ÚS 558/02, kterým Ústavní soud zrušil usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. září 2002, sp. zn. 7 Tdo 647/2002, nálezy Ústavního soudu ze dne 23. února 2015, sp. zn. 2852/14, kterým Ústavní soud zrušil usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. května 2014, sp. zn. 467/2014

³⁹ Návrh TŘ ve stavu ke dni 1. 1. 2020 [online]. justice.cz, [cit. 18. prosince 2020]. Dostupné na <<https://tpp.justice.cz/>>.

⁴⁰ Úplné znění ustanovení § y47 odst. 2 Návrhu TŘ: „Má-li být rozhodnutí o uznání viny obviněného založeno výlučně nebo v převážné míře na výslechu osoby v případech uvedených v § y33, § y32 odst. 1 a § y34a, jehož se obviněný ani jeho obhájce neměli možnost zúčastnit a klást vyslýchané osobě otázky, soud si zhodnotí, zda výslechu takové osoby v řízení před soudem za účasti obviněného nebo jeho obhájce bránil vážný důvod a zda řízení ve svém celku poskytlo obviněnému nebo jeho obhájci dostatečně vyvažující záruky z hlediska uplatnění práva na obhajobu, které zajistily, aby řízení jako celek bylo spravedlivé.“

obviněnému nebo jeho obhájci dostatečné vyvažující záruky z hlediska uplatnění práva na obhajobu, aby řízení jako celek mohlo být považováno za spravedlivé. Jedná se dle mého názoru o významný a žádoucí rekodifikační posun v rámci trestního práva procesního, který naplňuje současně i jeden z cílů nového trestního řádu, a to plné zachování práva obviněného na spravedlivý proces.

2.2 Přítomnost soudce jako garanta zákonnosti dle § 158a TŘ

Zákonná úprava provedení výslechu svědka jako neodkladného nebo neopakovatelného úkonu podle § 158a TŘ pracuje s obligatorní účastí soudce při takovém úkonu. Podle § 158a TŘ se výslech svědka ve fázi před zahájením trestního stíhání provede pouze na návrh státního zástupce a za přítomnosti nestranného a nezávislého soudce činného v přípravném řízení podle § 26 TŘ. Komentářová literatura se k tomuto ustanovení trestního řádu shodně vymezuje tak, že se jedná o zákonnou pojistku, která slouží k vyvážení znevýhodněné pozice obviněného a má tedy *in favor defensionis* kompenzovat nemožnost, aby mohl sám popř. prostřednictvím obhájce uplatňovat svá obhajovací práva.⁴¹ Smyslem této zákonné úpravy je zajistit v maximální míře objektivitu a nestrannost provedení takového úkonu.⁴² Stejný názor lze nalézt i v rozhodovací činnosti Ústavního soudu, jenž stanovil, že v případech neodkladných nebo neopakovatelných úkonů je právo na obhajobu, jinak realizováno prostřednictvím obhájce, suplováno přítomností soudce.⁴³ Jak již bylo nastíněno výše, byl smysl této zákonné úpravy do jisté míry podpořen také rozhodovací činností Evropského soudu pro lidská práva v rozsudku Štulíř proti České republice. Z tohoto rozsudku vyplývá, že v případech, kdy se obhajoba nemohla podílet na výsleších svědků v přípravném řízení, je nutné takové postavení obhajoby kompenzovat jinými procesními zárukami, přičemž přítomnost soudce je možné považovat za jednu z takových dostatečných kompenzací.⁴⁴ Dle mého názoru je však minimálně sporné, zda tato úprava poskytuje dostatečné záruky zákonnosti prováděného úkonu, a zda je způsobilá opravdu kompenzovat právo obviněného na obhajobu.

2.2.1 Možnosti posílení postavení soudce zvážené *de lege ferenda*

Soudce je povinen být takovému úkonu osobně účasten, je však nutné přiblížit, v čem tato obligatorní účast spočívá, jakými oprávněními soudce disponuje, a zda jeho postavení

⁴¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, (k § 158a TŘ) s. 1977.

⁴² DRAŠTÍK, Antonín a kol. Trestní řád: Komentář. I. díl. § 1 až 179h. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, (k § 158a TŘ) s. 1177.

⁴³ náleží Ústavního soudu ze dne 18. dubna 2006, sp. zn. II. ÚS 297/04

⁴⁴ rozsudek ESLP ve věci Štulíř proti České republice ze dne 12. ledna 2017, stížnost č. 36705/12, bod 69.

odpovídá označení jako „garanta zákonnosti“. Příslušnému soudci je vždy návrh na provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu adresován státním zástupcem písemně nebo ústně.⁴⁵ O tomto návrhu soudce nerozhoduje a nepřísluší mu v této fázi řízení posuzovat, zda jsou splněny podmínky neodkladného nebo neopakovatelného úkonu podle § 160 odst. 4 TR. Dalo by se tedy konstatovat, že státní zástupce soudce pouze obeznamuje s tím, že je nutné provést výslech svědka jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon, a vyžaduje si tímto jeho osobní přítomnost při úkonu. Soudce zde vystupuje jako pouhý garant zákonnosti formálního procesního postupu prováděného úkonu, jeho přítomnost je omezena výhradně co do kontroly orgánů činných v trestním řízení a k tomu cíli může do průběhu úkonu zasahovat, nikoliv však do jeho věcně obsahové stránky (tj. dbá na správné poučení svědka, na způsob provádění výslechu, např. zákazu sugestivních a kapiózních otázek atd.).⁴⁶ Z výše uvedeného lze učinit závěr, že postavení soudce je při tomto úkonu do jisté míry pouze formální, soudce nemá možnost zhodnotit povahu prováděného úkonu a tomuto závěru státního zástupce odporovat, a v konečném závěru ani jeho oprávnění mu neumožňují zastoupit roli obhájce, která se reálně od role soudce při tomto úkonu do značné míry odlišuje.

Role obhájce při výslechu spočívá zejména v tom, že může nejen poukázat na porušení zákona, ale též na okolnosti, které celkově oslabují sílu výslechu svědka jako důkazu či zpochybňují jeho neodkladný charakter. Jeho zájmem je, aby se osobě obviněné dostalo spravedlivého řízení, a aby byly zjištěny veškeré skutečnosti, které vinu obviněného popírají či zeslabují. Za tím účelem obhájce svědkovi klade otázky, zpochybňuje věrohodnost svědka, snaží se poukázat na jeho možnou zaujatost, mezery či nepřesnosti v jeho svědecké výpovědi. Má tedy možnost na svědectví bezprostředně reagovat. V tom je za současného stavu role obhájce při výslechu svědka jako neodkladného nebo neopakovatelného úkonu nezastupitelná a právo na obhajobu je při jeho nepřítomnosti zásadně omezeno.

Pokud má být soudce garantem zákonnosti provádění výslechu svědka jako neodkladného nebo neopakovatelného úkonu a vyvažovat svou přítomností nedostatek kontradiktornosti v řízení, musí tomu odpovídat rovněž soubor jeho oprávnění. Neshledávám tedy jako dostatečnou aktuální právní úpravu, která soudci neumožňuje, aby přezkoumal návrh státního zástupce o tom, zda se opravdu jedná o úkon neodkladný nebo neopakovatelný a do úkonu nemohl po stránce věcné zasahovat. V kapitole 2.1.2. této práce bylo dostatečně

⁴⁵ Zákon výslovně státnímu zástupci neukládá povinnost se takového úkonu později zúčastnit. Stanoví tak pouze pokyn obecné povahy Nejvyššího státního zastupitelství č. 8/2009, nicméně z praxe je dovozováno, že je jejich přítomnost na úkonu spíše pravidlem.

⁴⁶ FRYŠTÁK, Marek. Zahájení přípravného řízení provedením neodkladných a neopakovatelných úkonů. *Trestněprávní revue*, 2015, roč. 12, č. 5, s. 109-134.

předestřeno, že provádění výslechu svědků ve fázi přípravného řízení je postupem, v jehož rámci je nutné postupovat obezřetně, jedná se o výjimku ze zásady kontradiktornosti řízení a nástroj, který často stojí na pomezí toho, co lze ještě požadovat v souladu s Úmluvou. Rovněž provedení takového výslechu v této fázi řízení, kterého se obhajoba nemohla zúčastnit, a následně přečtení protokolu o výslechu podle § 211 odst. 2 písm. b) TŘ, může mít v řízení značný význam pro posouzení viny obviněného.

Ač nerozporuji samotnou právní úpravu a postup policejního orgánu a státního zástupce, kteří provádějí výslech svědka jako úkon neodkladný nebo neopakovatelný, domnívám se, že by si tato úprava zaslouhovala takových změn, které by odpovídaly tomu, do jaké míry může být tento procesní úkon podstatný pro další fáze řízení. Je vhodné rovněž zmínit, že za současné právní úpravy dochází k paradoxní situaci, kdy trestní řád vymezuje podmínky, za kterých je možné čtení protokolů o výslechu svědka, který byl neodkladným nebo neopakovatelným úkonem a byl proveden před zahájením trestního stíhání širěji a volněji, než v případě protokolů provedeného po zahájení trestního stíhání již za účasti obviněného nebo jeho obhájce.⁴⁷ Svatoš tento paradox interpretuje pomocí historického a teleologického výkladu zákona tak „že má přítomnost soudce při tomto úkonu dle zákonodárce zajistit větší objektivitu úkonu, než přítomnost samotného obviněného, případně jeho obhájce.“⁴⁸

Co se týče přezkumu, zda byly splněny podmínky neodkladnosti nebo neopakovatelnosti, nedochází k němu v rámci přípravného řízení, ale v řízení před soudem *ex post*. V úvahu by mohla přicházet právní úprava, podle které by soudce v přípravném řízení měl pravomoc již po doručení návrhu státního zástupce o provedení úkonu zhodnotit, zda splňuje podmínky § 160 odst. 4 TŘ, a není tento návrh pouhým obcházením zákona ve smyslu krácení práv obhajoby. Shledal by soudce, že se o takový úkon nejedná, návrh jeho provedení by zamítl. V opačném případě by byl návrh přijat a výslechu svědka se zúčastnil. Jeví se mi tedy vhodnější postup, v rámci něhož by k posouzení, zda návrh státního zástupce splňuje podmínky neodkladnosti nebo neopakovatelnosti, docházelo nikoli až po jeho provedení, ale naopak by tomu předcházelo. Zamezilo by se tím také kasačním zásahům ze strany Nejvyššího soudu, který shledává porušení principů spravedlivého procesu založeného na kontradiktorním dokazování viny obviněného, když v předcházejícím řízení byl přečten protokol o výslechu svědka, ačkoli byl takový výslech proveden v rozporu s § 160 odst. 4 TŘ. Takový důkaz přitom nemohl být v hlavním líčení přečten a následně použit

⁴⁷ Srov. ust. § 211 odst. 2 písm. b) TŘ, § 211 odst. 3 písm. a), písm. b), písm. c) TŘ.

⁴⁸ SVATOŠ, Roman. Možnosti využití úředních záznamů o výpovědi a protokolů o výslechu svědka v řízení před soudem. Trestní právo, 2016, č. 3, s. 13-20.

jako důkaz při zjišťování skutkového stavu věci.⁴⁹ Přečtení protokolu o předchozí výpovědi svědka bez splnění podmínek § 211 TŘ a § 160 odst. 4 TŘ představuje podstatnou vadu řízení způsobující nepoužitelnost takového protokolu jako důkazu.⁵⁰

Při těchto úvahách je však nutné vzít v potaz také možnou protiargumentaci. Je nezpochybnitelným faktem, že pánem přípravného řízení je státní zástupce, kterému v této fázi řízení přísluší především dozorová funkce, tedy výkon dozoru nad zachováním zákonnosti v celém přípravném řízení. Je tedy v rukou státního zástupce, aby dohlížel nad řádným a zákonným postupem, a sám také tak postupoval – tedy aby pečlivě přezkoumal, zda se má výslech provést z důvodu neodkladnosti nebo neopakovatelnosti a v protokolu své závěry dostatečně odůvodnil. Rovněž v této věci není možné odhlédnout od názoru Ústavního soudu, který se domnívá, že posouzení neodkladnosti nebo neopakovatelnosti je silně ovlivněno různými situačními okolnostmi případu a informace o důvodech neodkladnosti nebo neopakovatelnosti nejsou a ani často nemohou být vyčerpávajícím způsobem obsaženy jen v důkazním materiálu. Také předkládá demonstrativní výčet jiných neformálních zdrojů, z nichž je možné poukázat na povahu úkonů, a to např. policejní evidence, výsledky operativně pátrací činnosti z bezprostředního pozorování situace na místě činu, z pozorování chování obviněného v průběhu vyšetřování.⁵¹ V souladu s tímto výkladem Ústavního soudu poté dovodíme, že takto ucelený názor na povahu úkonu jako neodkladného nebo neopakovatelné a potřeby provést výslech svědka jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon podle § 158a TŘ si v rámci přípravného řízení může uceleně vytvořit pouze státní zástupce, který v mnoha případech sám vedle policejního orgánu do prověřování či vyšetřování aktivně vstupuje. Není tedy objektivně v možnostech soudce zhodnotit takto veškerá kritéria konkrétního případu.

Ve světle zhodnocení výše nastíněné argumentace se *de lege ferenda* nabízí jako kompromis řešení, které by umožnilo soudci přezkoumat návrh státního zástupce, vyjádřit se k povaze úkonu, tj. zda konkrétní situace odůvodňuje takový postup a nedochází ke zjevnému zneužití tohoto institutu. Soudce by svůj názor musel dostatečně odůvodnit, přičemž jeho závěr by byl rovněž součástí protokolu o provedeném úkonu. Současně by takto muselo být postupováno s dostatečnou rychlostí, aby nedocházelo ke zbytečným průtahům v řízení. Při těchto úvahách se snažím sledovat základní myšlenku toho, že nedostane-li se spravedlnosti

⁴⁹ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. června 2018, sp. zn. 7 Tdo 708/2018-I

⁵⁰ ZAORALOVÁ, Petra. Procení použitelnost důkazů v trestním řízení a její meze. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 200.

⁵¹ náleží Ústavního soudu ze dne 15. března 2006, sp. zn. III. ÚS 231/05

stranám primárně v řízení přípravném, nemůže se této spravedlnosti dostát ani v samotném řízení před soudem.

Co se týče možnosti soudce také věcně zasahovat do prováděného úkonu, Fryšták prezentuje svůj pohled na věc tak, že pokud má přítomnost soudce na tomto úkonu opravdu garantovat zákonnost jeho provedení, díky čemuž není nutné tento úkon opakovat po zahájení trestního stíhání a jeho výsledky jsou použitelné jako důkaz v řízení před soudem, měl by soudce mít pravomoc do úkonu zasahovat i po stránce věcné, tj. měl by mít právo klást svědkovi otázky.⁵² S tímto názorem souhlasím. Pokud má postavení soudce vyvážit nedostatek kontradiktornosti řízení a svou rolí nahradit stranu obhajoby, mělo by mu být umožněno činit takové úkony, které reálně straně obhajoby náleží. Již výše uvádím, že ačkoli má soudce při tomto úkonu oprávnění zasahovat do něj po stránce procesní, a dohlíží tak na dodržování zákonnosti, není tímto pokryta role obhájce, který by se jinak výsledku účastnil. Nerozporuji závěry, že díky přítomnosti soudce při takovém úkonu je zajištěna objektivita výsledku, domnívám se však, že tím samo o sobě není soudce schopen zaplnit a vykompenzovat absenci obviněného, popř. jeho obhájce. Dokonce, pokud má být takové objektivitu reálně dosaženo, jeví se žádoucí, aby i soudce „suplující“ stranu obhajoby kladl při výslechu svědkovi otázky, které by vyvážily miskou vah na straně obžaloby a obhajoby. V opačném případě není dostatečně respektován princip rovnosti zbraní, tj. princip rovnosti všech účastníků řízení ve smyslu čl. 37 odst. 3 LZPS a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Nelze opomenout výše uvedenou judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, která v případech, kdy je v hlavním líčení čtena svědecká výpověď z přípravného řízení vyžaduje, aby byly obhajobě dostatečně vyváženy nesnáze, které ji tímto postupem vznikají. Posílení postavení soudce by se zdálo být jako vhodnou cestou, jak toho dosáhnout.

2.2.2 Aktuální Návrh TŘ

V aktuálním návrhu nově vznikajícího trestního řádu lze nalézt změny, které se dotkly rovněž oblasti neodkladných a neopakovatelných úkonů, resp. otázky účasti soudce a jeho postavení při provádění těchto úkonů v předsoudní fázi řízení. Návrh TŘ nově zakotvuje pojem „soudce pro přípravné řízení“, jež je soudcem určeným rozvrhem práce, činným v přípravném řízení v případech stanovených zákonem.⁵³ V ustanovení § x10 odst. 1 Návrhu TŘ týkající se neodkladných a neopakovatelných úkonů se nově mění

⁵² FRYŠTÁK, Marek. Přípravné řízení de lege ferenda. *Trestněprávní revue*, 2015, roč. 14, č. 6, s. 136.

⁵³ Úvod k Návrhu TŘ ve stavu ke dni 1. 1. 2020 [online]. justice.cz, [cit. 18. prosince 2020]. Dostupné na <<https://tpp.justice.cz/uvod/>>.

okruh osob, jejichž přítomnost je zákonem obligatorně požadována. Nově se vyžaduje účast státního zástupce u výsledku osoby provedeného jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon. Účast soudce je již ponechána na zvážení státního zástupce, který může soudce požádat o jeho účast při úkonu, a to za podmínky, že státní zástupce je toho názoru, že účast soudce při úkonu je potřebná z hlediska významu důkazu pro dokazování. Účast soudce by za takových podmínek tedy byla obligatorní pouze na žádost státního zástupce.⁵⁴

Tyto změny tudíž necílí k posílení postavení soudce při provádění neodkladných nebo neopakovatelných úkonů, ale naopak směřují k zúžení jeho doposud stávajících oprávnění. Nově vznikající úpravu neshledávám jako vhodnou, jedná se dle mého úsudku o nežádoucí odklon právní úpravy od závěrů Evropského soudu pro lidská práva, který ve své rozhodovací činnosti považoval obligatorní účast soudce při výsledku svědka za úpravu, která je do jisté míry schopna vyvážit procesní nevýhodu vznikající na straně obhajoby.

Naopak jako posílení práv obhajoby a kontradiktornosti řízení lze rozumět institutu ustanovení advokáta ve fázi prověřování za účelem účasti na neodkladném nebo neopakovatelném úkonu. Podle návrhu paragrafového znění by takový *ad hoc* ustanovený advokát podle § 10 odst. 2 Návrhu TŘ hájil zájmy podezřelého, mohl by klást při úkonu otázky a vznášet námitky proti způsobu provádění úkonu.⁵⁵ Je poté otázkou, do jaké míry by byl takový advokát schopen reálně hájit a chránit zájmy potencionálního obviněného, když vezmeme v potaz, že se nacházíme ve fázi řízení, v níž by se advokát se zájmy klienta ani nebyl schopen reálně seznámit. Odpověď na tuto otázku by nám přinesla nejspíš až samotná praxe.

⁵⁴ Úplné znění ustanovení § 10 odst. 1 Návrhu TŘ: „Státní zástupce může při prověřování trestného činu požádat soudce pro přípravné řízení o účast při provádění neodkladného nebo neopakovatelného úkonu, má-li za to, že výsledek provedení tohoto úkonu může být rozhodujícím důkazem pro posouzení viny pachatele a jedná-li se o úkon, kterého by se po zahájení trestního stíhání mohl účastnit obviněný. Soudce pro přípravné řízení je povinen takové žádosti vyhovět. Během účasti na takovém úkonu může vznášet námitky nezákonnosti jeho provádění.“

⁵⁵ Úplné znění § 10 odst. 2 Návrh TŘ: „Za stejných podmínek jako v odstavci 1 může státní zástupce požádat soudce pro přípravné řízení o ustanovení advokáta za účelem účasti na neodkladném nebo neopakovatelném úkonu. Ustanovený advokát při úkonu hájí zájmy podezřelého v rozsahu, v jakém je to možné, může klást otázky a vznášet námitky proti způsobu provádění úkonu. Pro účely ustanovení advokáta soud vede abecedně uspořádaný pořádník advokátů, kteří souhlasí s ustanovením pro tento účel u tohoto soudu a mají v jeho obvodu, popř. sídle, své sídlo. Nelze-li ustanovit advokáta z tohoto pořádníku, ustanoví soud advokáta z pořádníku advokátů vedeného jiným okresem, přitom zohlední blízkost sídla jiného soudu a svého sídla. Jinak se přiměřeně použije § 62 (39 starého tr.ř.).“

3 Institut podání vysvětlení

3.1 Obecně k podání vysvětlení a úřednímu záznamu

První kapitoly diplomové práce byly věnovány výsledku svědka, jakožto jednomu ze dvou nástrojů sloužících v přípravném řízení policejnímu orgánu a státnímu zástupci k získání informací od osob disponujícími poznatky důležitými pro trestní řízení. Druhým takovým nástrojem je institut podání vysvětlení. Ačkoli v případě obou těchto prostředků dochází k zachycení skutečností podstatných pro další fáze řízení, jedná se o instituty odlišné, jak svým významem, tak i zákonným ukotvením v trestním řádu.

Podání vysvětlení představuje procesní nástroj sloužící policejnímu orgánu k prověřování a objasňování skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin. V rámci postupu před zahájením trestního stíhání je policejní orgán oprávněn podle § 158 odst. 3 písm. a) TŘ vyžadovat vysvětlení od fyzických a právnických osob a státních orgánů.⁵⁶ Z pohledu praxe se jedná o nejčastější úkon realizovaný v předsoudní fázi trestního řízení.⁵⁷ Podmínky, za kterých je vyžadováno podání vysvětlení, jsou zákonem vymezeny negativně – policejní orgán obstarává informace důležité pro další postup formou podání vysvětlení za situace, že se nejedná o vysvětlení, které mají povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu, a rovněž nejde-li o další případy, kdy je nutné vyslechnout osobu v procesním postavení svědka podle § 158 odst. 9 TŘ. Pokud tedy policejní orgán neshledá důvody pro provedení výsledku osob, neseписuje protokol, ale podání vysvětlení procesně zajišťuje prostřednictvím úředního záznamu dle § 158 odst. 6 TŘ. Úřední záznam poté slouží státnímu zástupci a obviněnému ke zvážení návrhu, zda osoba, která vysvětlení podala, bude později vyslechnuta jako svědek a soudu k úvaze, jestli takový důkaz provede. Z toho důvodu je úřední záznam rovněž založen policejním orgánem do vyšetřovacího spisu.⁵⁸

Novela trestního řádu č. 265/2001 Sb., s účinností od 1. 1. 2002, se významným způsobem dotkla nejen problematiky provádění výsledků svědků ve fázi prověřování, ale také institutu úředních záznamů o podaném vysvětlení. Jedním z cílů této novely zákona bylo odformalizovat přípravné řízení, resp. posílit význam stádia řízení před soudem na úkor (standardního) přípravného řízení, a přenést tak těžiště dokazování v řízení před soud.⁵⁹

⁵⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, (k § 158 odst. 9) s. 1941.

⁵⁷ FENYK, Jaroslav a kol. Trestní právo procesní. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 479.

⁵⁸ VANTUCH, Pavel. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s.131–149.

⁵⁹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Těmto požadavkům na změnu musel odpovídat procesní postup vyšetřovacích orgánů, kdy tyto mohou nyní přistupovat k provádění důkazů v předsoudní fázi řízení pouze omezeně. V rámci činnosti policejního orgánu ve fázi prověřování je kladen zvýšený důraz na vyhledávání potencionálních důkazů, které by v procesní formě měly být poprvé provedeny až v řízení před soudem.⁶⁰ K tomu slouží právě institut podání vysvětlení, který naplňuje svým významem primární účel přípravného řízení, a odstraňuje část procesní činnosti policejního orgánu, aby provádění tzv. „zkušební“ soudního řízení bylo v této fázi omezeno na minimum. Smysl úředních záznamů o podaném vysvětlení tak lze spatřovat v určitém mezistupni získání procesně použitelných poznatků procesním dokazováním a zachycením informací, které mají sloužit pro zvážení toho, zda k procesnímu dokazování vůbec přistupovat.⁶¹ Obsah následujících kapitol nám může přiblížit, do jaké míry je takto vymezený smysl úředních záznamů praxí respektován, a zda se jedná o institut disponující očekávanou efektivitou a poskytující trestnímu řízení dostatečnou důvěryhodnost.

3.2 Použití úředního záznamu jako důkazu v hlavním líčení

Dle původního záměru zákonodárce byl institut podání vysvětlení zamýšlen jako institut do jisté míry neformální a stručný, sloužící jako odrazový můstek pro další postup orgánů činných v trestním řízení.⁶² Je to patrné především z toho, že historicky trestní řád neumožňoval použitelnost úředního záznamu jako důkazu ve (standardním) řízení před soudem.⁶³ Ustanovení § 158 odst. 6 TŘ⁶⁴ upravovalo možnost užití informací zafixovaných v úředních záznamech negativně tak, že „*nestanoví-li tento zákon jinak, úřední záznam nelze v řízení před soudem použít jako důkaz*“. Jedinou legitimní výjimku představovala možnost čtení úředního záznamu o vysvětlení osoby se souhlasem stran⁶⁵ ve zjednodušeném řízení před samosoudcem navazujícím na zkrácené přípravné řízení podle § 314d odst. 2 TŘ, § 179a a násl. TŘ.⁶⁶

⁶⁰ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

⁶¹ ZAORALOVÁ, Petra. Procento použitelnosti důkazů v trestním řízení a její meze. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 206.

⁶² FRYŠTÁK, Marek. Úřední záznam o podání vysvětlení jako důkaz v trestním řízení. Trestněprávní revue, 2013, č. 9, s. 199.

⁶³ Možnost čtení úředního záznamu o vysvětlení osoby a o provedení dalších úkonů se souhlasem stran byla do trestního řádu implementována novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., a to ve zjednodušeném řízení navazujícím na zkrácené přípravné řízení podle § 314d odst. 2 TŘ, § 179a an. TŘ.

⁶⁴ Původně § 158 odst. 5 TŘ.

⁶⁵ Novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 200/2002 Sb. s účinností k 24. 5. 2002 bylo slovo „strany“ nahrazeno slovy „státní zástupce a obviněný“.

⁶⁶ Ustanovení bylo do trestního řádu implementováno novelou zákona č. 265/2001 Sb. kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Mimo zjednodušené řízení před soudem byl úřední záznam nástrojem sloužícím čistě ke zjištění a zachycení informací, na jehož základě následně dochází ke zvážení, zda vůbec k procesnímu dokazování přistupovat. Úřední záznam sám nedisponoval žádnou důkazní hodnotou, byl pouze zdrojem, pramenem důkazu, a podnět k tomu, aby byl určitý důkaz proveden. Ač byl součástí vyšetřovacího spisu, k jeho obsahu nebylo možno před soudem přihlížet při dokazování, ani při rozhodování ve věci.

Tato čistá podoba úředního záznamu jakožto pouhého zdroje důkazu byla později narušena novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 459/2011 Sb., s účinností od 1. 1. 2012. Úřední záznam tím byl co do svého původního důkazního významu povýšen. Novelou zákona došlo ke změně ustanovení § 158 odst. 6 TŘ tak, že nově „*lze úřední záznam v řízení před soudem užít jako důkaz pouze za podmínek stanovených zákonem.*“ Tato podmínka stanovená zákonem byla nově zakotvena v ustanovení § 211 odst. 6 TŘ, a vyplývá z ní, že úřední záznam lze v hlavním líčení přecíst se souhlasem státního zástupce a obžalovaného a poté slouží soudu jako důkaz pro rozhodování o vině a trestu.⁶⁷ Ustanovení § 211 odst. 6 TŘ bylo do trestního řádu implementováno se zřejmým záměrem využít důkazní hodnoty úředních záznamů sepisovaných podle § 158 odst. 6 TŘ. Za splnění uvedených předpokladů je možné úřední záznam přecíst k důkazu, soudce z něj poté může činit skutkové závěry ohledně otázek, již se obsah podaného vysvětlení týkal.⁶⁸ Fryšták výslovně uvádí, že důvodem pro zavedení uvedené změny je očividně zrychlení trestního řízení.⁶⁹ Sama důvodová zpráva k zákonu č. 459/2011 Sb., důvod neuvádí, a pouze stručně nastiňuje, že „*uvedené ustanovení⁷⁰ se přizpůsobuje tomu, že nově se umožňuje číst úřední záznamy o podání vysvětlení se souhlasem státního zástupce a obviněného nejen v řízení před samosoudcem, ale obecně v řízení před soudem při splnění stanovených podmínek.*“⁷¹

Dle jiných autorů byla novela o možnosti užití úředních záznamů jako důkazu v hlavním líčení důsledkem dlouhotrvající praxe policejního orgánu, která nerespektovala původně zamýšlený význam úředních záznamů. Nikoliv výjimečně se na úřední záznamy zachycovaly informace, které se svým rozsahem a obsahem přibližovaly protokolu o výpovědi obviněného

⁶⁷ FRYŠTÁK, Marek. Úřední záznam o podání vysvětlení jako důkaz v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, 2013, roč. 9, str. 202.

⁶⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, (k § 211 odst. 6) s. 2655.

⁶⁹ FRYŠTÁK, Marek. Úřední záznam o podání vysvětlení jako důkaz v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, 2013, roč. 9, s. 202.

⁷⁰ § 158 odst. 6 TŘ.

⁷¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 459/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

nebo svědka.⁷² Takový postup byl rovněž vytýkán policejnímu orgánu i v rámci zprávy týkající se analýzy a vyhodnocení novely trestního řádu č. 165/2001 Sb.⁷³ V ní soudy zhodnotily dopad aplikace ustanovení § 158 TŘ, § 158a TŘ, § 160 TŘ na řízení před soudem, a postup policejního orgánu podle ustanovení § 158 TŘ shledaly jako nepochopení institutu úředních záznamů. Dle zprávy docházelo mnohokrát k situaci, kdy byly osoby podávající vysvětlení fakticky vyslechnuty ve stejném rozsahu jako svědci, ovšem jejich výpověď byla zafixována pouze ve formě úředního záznamu, které nebyly procesně použitelné. Toto pojmání úředního záznamu soudy vyhodnotily jako neporozumění jeho původního smyslu, neboť jeho účelem mělo být dle jejich slov jen to, „*aby soudu, státnímu zástupci a obhájci (resp. obviněnému) poskytl podklad pro úvahu, zda je namístě příslušnou osobu vyslechnout v hlavním líčení jako svědka.*“⁷⁴ Praxe se však od původního předpokladu odchýlila, a do úředních záznamů obsahově vyčerpávajícím způsobem zachycovala vše, co daná osoba k věci sdělila, což si následně vyžádalo změnu právní úpravy.

Z výše uvedeného je patrné, že úřední záznam o podaném vysvětlení získal novelou zákona č. 459/2011 Sb. v trestním řízení zcela jinou pozici. Zákonodárce umožnil, aby v hlavním líčení mohl úřední záznam sloužit jako důkaz, o který může soud opřít své rozhodnutí o vině, čímž se stal do jisté míry ekvivalentem protokolu o výslechu svědka.

Když ponechám stranou polemiku nad tím, do jaké míry má praktický dopad použití úředních záznamu o podání vysvětlení jako důkazu v hlavním líčení např. v řízení týkající se závažné hospodářské kriminality, považují minimálně za žádoucí nastínit základní problematické aspekty právní úpravy týkající se úředních záznamů o podaném vysvětlení. Pokud došlo k rozšíření možnosti použití úředních záznamů jako důkazu v trestním řízení, je nutné, aby došlo k odpovídajícím změnám právní úpravy. Dle mého názoru aktuální právní úprava stále tenduje k pojetí institutu úředních záznamů jako k neformálnímu postupu policejního orgánu, a ačkoli reálně došlo k navýšení jeho možného významu v řízení před soudem, vzniká v praxi řada nejasností, které nad institutem podání vysvětlení drží pomyslný otazník, zda se opravdu jedná o institut garantující základní práva osob podávající vysvětlení, a nástroj spravedlivého procesu.

⁷² ZAORALOVÁ, Petra. Procení použitelnost důkazů v trestním řízení a její meze. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 207.

⁷³ Zpráva kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. září 2004, sp. zn. Ts 42/2003 - Zpráva o analýze a vyhodnocení novely trestního řádu č. 165/2001 Sb. ve vztahu k soudnímu řízení.

⁷⁴ Tamtéž.

3.3 Problematické aspekty úředních záznamů o podaném vysvětlení

3.3.1 Právo podezřelého, který není zadržen, na právní pomoc advokáta

Osobě podávající vysvětlení náleží podle § 158 odst. 5 TŘ právo na právní pomoc advokáta. Toto právo na právní pomoc bylo výslovně implementováno do trestního řádu zmiňovanou novelou zákona č. 265/2001 Sb. Novela zákona vychází z ústavněprávního základu čl. 37 odst. 2 LZPS, který zaručuje každému právo na právní pomoc v řízení před soudy, státními orgány a orgány veřejné správy, a to od počátku řízení.⁷⁵ V minulosti byly ohledně otázky poskytnutí právní pomoci osobě podávající vysvětlení často vedeny spory, když policejní orgán realizaci tohoto práva osobě podrobené úkonu podání vysvětlení neumožňoval.⁷⁶ Veškeré pochybnosti byly odstraněny judikaturou Ústavního soudu, který aplikaci čl. 37 odst. 2 LZPS vztáhl rovněž na úkon podání vysvětlení.⁷⁷ Trestní praxe si však žádala zakotvení tohoto práva výslovně do právní úpravy.

Právo na právní pomoc advokáta má kterákoli osoba, která byla policejním orgánem vyzvána k podání vysvětlení, a to jak podezřelý,⁷⁸ tak i jiné osoby podávající vysvětlení, které se nenachází z pohledu policejního orgánu v procesním postavení podezřelého.⁷⁹

Právo na právní pomoc advokáta při podání vysvětlení nelze ztotožňovat s výkonem obhajoby. Jeho účast při úkonu je omezena pouze na právní pomoc, nejde o činnost, která by byla plně srovnatelná s účastí obhájce obviněného podle § 35 a násl. TŘ. Právní pomoc je pouze jedna ze složek práva na obhajobu (srov. § 41 odst. 1 TŘ).⁸⁰ Advokát není oprávněn postupovat analogicky podle § 41 TŘ, jelikož práva a povinnosti obhájce mu náleží pouze od okamžiku zahájení trestního stíhání sdělením obvinění podle § 160 odst. 1 TŘ.⁸¹ Poskytnutá právní pomoc poté spočívá např. v poradě o významu vysvětlení, včetně jeho důležitosti pro další řízení a možných důsledků pro osobu podávající vysvětlení, objasnění povahy poučení podle § 158 odst. 8 TŘ, o možnosti odepřít podání vysvětlení aj.⁸²

⁷⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, (k § 158 odst. 5 TŘ), s. 1945.

⁷⁶ VANTUCH, Pavel. Účast advokáta při podání vysvětlení občana ve světle nálezu Ústavního soudu. Bulletin advokacie, 1998, č. 2. s. 37.

⁷⁷ nálezu Ústavního soudu ze dne 5. června 1996, sp. zn. II. ÚS 42/1996

⁷⁸ Podezřelým je osoba, proti které se podle trestního řádu konají úkony před zahájením trestního stíhání. Jednak je o zadrženou osobu, vůči které dosud nebylo zahájeno tr. stíhání, a jednak jde i o všechny další osoby, proti nimž svědčí stopy tr. činu, vysvětlení i další podklady nasvědčující tomu, že spáchaly objasňovaný tr. čin, a směřuje vůči nim prověřování v rámci postupu před zahájením tr. stíhání, kde zejména podávají vysvětlení, anebo je vůči nim konáno zkrácení přípravné řízení.

⁷⁹ VANTUCH, Pavel. Trestní řízení z pohledu obhajoby. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 145.

⁸⁰ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. května 2012, sp. zn. 5 Tdo 413/2012

⁸¹ Tamtéž.

⁸² ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, (k § 158 odst. 5 TŘ), s. 1940.

Jak zmiňuji výše, osoba podávající vysvětlení může být jak osobou, která je vyzvána k podání vysvětlení z důvodu, že může sama přispět ke zjištění skutečností týkajících se trestného činu jiné osoby, nepochybně se však může rovněž jednat o osobu podezřelou z trestného činu.⁸³ U druhé skupiny osob bude mít nepochybně účast advokáta při podání vysvětlení mimořádný význam, jelikož obsah i forma podání vysvětlení mohou nadále ovlivnit to, zda policejní orgán po podání vysvětlení či v jeho průběhu sdělí proti takové osobě obvinění.⁸⁴

Osoba je vyzvána policejním orgánem, aby se dostavila k podání vysvětlení podle § 158 odst. 7 TŘ, přičemž pokud tak neučiní, může být k úkonu předvedena. Není ovšem výjimkou, že ze stručně formulovaného předvolání k podání vysvětlení není patrné, v jakém procesním postavení se z pohledu policejního orgánu osoba vyzvána k takovému úkonu nachází. Stejně je tomu i tehdy, pokud k předvolání přistoupí policejní orgán pouze telefonicky.⁸⁵

K výše uvedenému se přiklání i jiní autoři, podle nichž je nezřídka realizovanou praxí policejního orgánu, že je osoba vyzvána k podání vysvětlení, aniž by byla obeznámena o konkrétních skutečnostech týkajících se jak trestní věci, tak její role v ní obsažené, přičemž z pohledu policejního orgánu se tato osoba materiálně nachází v pozici podezřelého, ač je jí tato informace zatajena.⁸⁶ Z důvodu této nejistoty ohledně povahy, rozsahu a účelu podaného vysvětlení, je pro osobu podávající vysvětlení právo na právní pomoc zvláště důležité.⁸⁷

Fryšták shledává nedostatek právní úpravy rovněž v tom, že osoba podávající vysvětlení je sice poučena o svých právech a povinnostech podle § 158 odst. 8 TŘ, již však nemůže být poučena o tom, jak bude s výsledky podání vysvětlení nadále naloženo, a jak budou případně použity proti ní. Z osoby podávající vysvětlení se poté může v rychlém časovém sledu stát osoba obviněná z trestného činu.⁸⁸ Pokud osoba není obeznámena s faktem, že ji policejní orgán předvolává k podání vysvětlení jako osobu podezřelou, když podezření vůči ní vzniklo na základě trestního oznámení či jiného podnětu, který je nyní prověřován postupem před

⁸³ VANTUCH, Pavel. Trestní řízení z pohledu obhajoby. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 146.

⁸⁴ VANTUCH, Pavel. Účast advokáta při podání vysvětlení občana ve světle nálezu Ústavního soudu. Bulletin advokacie, 1998, č. 2, s. 37.

⁸⁵ VANTUCH, Pavel. Trestní řízení z pohledu obhajoby. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 146.

⁸⁶ VÁLOVÁ, Irena. Na kopii záznamu o podání vysvětlení není nárok, odpovědělo NSZ obhájcem [online]. ceska-justice.cz, 21. května 2018 [cit. 6. února 2021]. Dostupné na <<https://www.ceska-justice.cz/2018/05/na-kopii-zaznamu-o-podani-vysvetleni-neni-narok-odpovedelo-nsz-obhajcum/>>.

⁸⁷ FRYŠTÁK, Marek. Úřední záznam o podání vysvětlení jako důkaz v trestním řízení. Trestněprávní revue, 2013, č. 9, s. 200.

⁸⁸ FRYŠTÁK, Marek. Úřední záznam o podání vysvětlení jako důkaz v trestním řízení. Trestněprávní revue, 2013, č. 9, s. 200.

zahájením trestního stíhání, je fakticky omezena možnost advokáta poskytnout osobě efektivní právní pomoc.⁸⁹ V těchto případech je třeba, aby advokát telefonicky, emailem či jinak od policejního orgánu zjistil, zda má klient podávat vysvětlení o trestné činnosti, již se dopustila jiná osoba, nebo o trestném činu, z něhož je sám podezřelý. Pokud to advokát nezjistí, nemůže vysvětlit klientovi při poradě práva a povinnosti plynoucí z jeho postavení, např. doporučit osobě, aby odepřela vysvětlení, pokud by nebyla schopna uvést žádné skutečnosti ve svůj prospěch.⁹⁰

Pro osobu podávající vysvětlení v pozici podezřelého je stěžejní nejen samotný prvek právní pomoci advokáta, ale rovněž právo být o tomto svém právu řádně poučen, a to nejlépe současně s vyrozuměním o povinnosti dostavit se k podání vysvětlení. Právní řád zakotvil právo na právní pomoc advokáta, obligatorní povinnosti policejního orgánu poučit o tomto právu osobu, která má vypovídat, však zákon nestanoví, což Fryšták hodnotí jako nedostatek právní úpravy, který by měl být napraven.⁹¹ To poté přispívá ke vzniku takových situací, kdy se mnohdy podezřelý dostaví k podání vysvětlení sám a teprve po řádném poučení policejním orgánem o možnosti být při úkonu zastoupen advokátem o tuto pomoc zažádá, a advokát se během určené doby dostaví. V takovém případě se však už právní pomoc advokáta omezuje pouze na účast při podání vysvětlení a garantování jeho zákonnosti, bez možnosti obsáhlé porady s klientem o obsahu podaného vysvětlení a skutkových okolnostech případu.⁹²

S ohledem k výše uvedenému považuji takový postup policejního orgánu za nepřijatelný. Zejména u osob nacházejících se v postavení podezřelého má poskytnutí právní pomoci advokátem v celé možné míře značný význam, jelikož může přispět k rozptýlení podezření obsaženého v trestním oznámení či podnětu.⁹³ Pokud si osoba nemůže být jistá svým procesním postavením v trestní věci, ve které má podat vysvětlení, jeví se být žádoucí, aby byla alespoň řádně poučena ze strany policejního orgánu o svém právu být při tomto úkonu trestního řízení zastoupena advokátem. Poučení o právu být zastoupen advokátem by dle mého názoru mělo být součástí obligatorního poučení podle § 158 odst. 8 TŘ, a tomuto poučení by mělo docházet před započítáním samotného úkonu, resp. mělo by být součástí vyrozumění o povinnosti dostavit se k policejnímu orgánu za účelem podání vysvětlení.

⁸⁹ VANTUCH, Pavel. Trestní řízení z pohledu obhajoby. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 146.

⁹⁰ VANTUCH, Pavel. Trestní řízení z pohledu obhajoby. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 147.

⁹¹ FRYŠTÁK, Marek. Úřední záznam o podání vysvětlení jako důkaz v trestním řízení. Trestněprávní revue, 2013, č. 9, s. 199.

⁹² VANTUCH, Pavel. Trestní řízení z pohledu obhajoby. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 146.

⁹³ VANTUCH, Pavel. Účast advokáta při podání vysvětlení občana ve světle nálezu Ústavního soudu. Bulletin advokacie, roč. 1998, č. 2, s. 37.

3.3.2 Právo na vyzrozumění obhájce o konání vyšetřovacího úkonu a umožnění jeho účasti při něm

V přípravném řízení ve fázi vyšetřování postupuje policejní orgán tak, aby byly co nejrychleji v potřebném rozsahu vyhledány důkazy k objasnění všech skutečností důležitých pro posouzení případu.⁹⁴ Pro tyto účely postupuje policejní orgán způsobem uvedeným v § 158 odst. 3, odst. 5 TŘ, tj. je oprávněn požadovat podání vysvětlení dle § 158 odst. 3 písm. a) TŘ, přičemž tento postup ve standardním vyšetřování značně převyšuje nad prováděním výslechů svědků podle § 164 odst. 1, odst. 4 TŘ.

V souvislosti s podáním vysvětlení ve fázi vyšetřování se praxe potýkala s otázkou ohledně povinnosti policejního orgánu vyzrozumět obhájce obviněného o konání takového úkonu, a umožnit mu při něm jeho účast.⁹⁵ Jedno z důležitých ustanovení zákona pro posouzení dané problematiky je ustanovení § 165 odst. 2 TŘ stanovující, že obhájce je od zahájení trestního stíhání oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek může být použit v řízení před soudem. Pokud obhájce oznámí policejnímu orgánu, že se chce účastnit jednotlivého vyšetřovacího úkonu, je povinností policejního orgánu vždy jej o jeho konání vyzrozumět, včetně doby a místa jeho konání.⁹⁶ Převážně z řad advokátů byla kritizována praxe policejního orgánu, když tento postup podle výše uvedeného ustanovení nebyl v případě podání vysvětlení ve fázi po zahájení trestního stíhání ze strany policejního orgánu akceptován, a obhájcem byla účast při tomto úkonu znemožněna.⁹⁷ Trvajících neshody vyústily v uveřejnění stanoviska Nejvyššího státního zastupitelství, které mělo na výše uvedenou otázku přinést očekávanou odpověď a sjednotit tak postup policejního orgánu. Nejvyšší státní zastupitelství po zhodnocení právní úpravy uvedlo, že obhájce nemá zákonné právo být u úkonu podání vysvětlení přítomen, a rovněž nelze z právní úpravy dovodit ani právo být o konání a místě tohoto úkonu vyzrozuměn. Policejní orgán proto nemusí obhájce o druhu, době a místě konání podání vysvětlení vyzrozumívat, a to i kdyby obhájce o přítomnost při úkonu výslovně žádal.⁹⁸

⁹⁴ § 164 odst. 1 TŘ.

⁹⁵ FRYŠTÁK, Marek. Úřední záznam o podání vysvětlení jako důkaz v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, 2013, roč. 9, s. 202.

⁹⁶ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní řád: Komentář. I. díl. § 1 až 179h*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, (k § 165 TŘ).

⁹⁷ VÁLOVÁ, Irena. Na kopii záznamu o podání vysvětlení není nárok, odpovědělo NSZ obhájcem [online]. *ceska-justice.cz*, 21. května 2018 [cit. 6. února 2021]. Dostupné na <<https://www.ceska-justice.cz/2018/05/na-kopii-zaznamu-o-podani-vysvetleni-neni-narok-odpovedelo-nsz-obhajcum/>>.

⁹⁸ Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 1/2005, ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k postupu v přípravném řízení v případě rozhodování o odměně ustanoveného obhájce obviněného za účast u podání vysvětlení dle § 158 odst. 3 písm. a) TŘ a při sepisování úředního záznamu o obsahu vysvětlení dle § 158 odst. 5 TŘ [online]. [cit. 7. 2. 2021]. Dostupné na <<https://verejnazaloba.cz/nsz/cinnost-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi/vykladova-stanoviska/stanoviska-z-trestniho-prava-procesniho/>>.

Proti takovým závěrům se např. Fryšták vyhrazuje a považuje je za již dávno překonané.⁹⁹ Nejvyšší státní zastupitelství argumentuje výkladem právní úpravy, která spojuje právo obhájce být přítomen pouze při provádění takových vyšetřovacích úkonů, jejichž výsledek může být v řízení použit jako důkaz. Proti tomu si ovšem dovolím oponovat, a to s odkazem na změnu povahy úředního záznamu, promítnuté do § 211 odst. 6 TŘ. V kapitole o podaném vysvětlení a užití úředních záznamů jako důkazů v řízení cituji novelu zákona, která umožnila čtení úředních záznamů jako důkazu v hlavním líčení a povýšila tak podstatu úředního záznamu nad svůj dosavadní význam. Použitím stejné výkladové metody bychom již dnes dle mého názoru měli dojít k nezpochybnitelnému závěru, že úřední záznam o podaném vysvětlení je vyšetřovacím úkonem, který může být za splnění podmínek použit v řízení jako důkaz, a právo obhájce být vyrozuměn o takovém úkonu je nepopíratelným právem obhajoby.

Avšak závěrům výkladového stanoviska Nejvyššího státního zastupitelství odpovídá také komentářová literatura. Ta za vyšetřovací úkon, jehož výsledek může být použit jako důkaz považuje úkon, směřující k dokazování podle hlavy páté trestního řádu, který je prováděn po zahájení trestního stíhání pouze policejním orgánem, přičemž jeho hlavním smyslem je opatřit a za zákonem stanovených podmínek i provést důkaz. Jako příklad demonstrativně uvádí např. výslech svědka, obviněného, konfrontaci či rekognici.¹⁰⁰ Povahu vyšetřovacího úkonu však dle uvedeného zdroje nemají postupy spojené se sepisováním úředních záznamu, zejména o podaných vysvětleních. Z toho důvodu nemusí být přítomnost obhájce při sepisování úředního záznamu o podaném vysvětlení připuštěna. Na tom nic nemění ani novelizace úpravy možnosti použití úředních záznamů v hlavním líčení podle § 211 odst. 6 TŘ, jak argumentuji výše. Komentářová literatura své stanovisko opírá o povahu a význam úředního záznamu, který označuje za neformální postup policejního orgánu, byť jejich výsledky lze za splnění zákonných podmínek použít v řízení jako důkaz. Situace při podání vysvětlení je tak totožná jako např. u úkonů spojených s operativně pátracími prostředky, které nejsou z hlediska jejich provádění důkazním prostředkem ve smyslu § 89 TŘ, a z toho důvodu je účast obhájce u takového úkonu vyloučena.¹⁰¹ V jiném zdroji nalezneme pouze stručný komentář, tedy že obhájce není oprávněn se účastnit těch úkonů, které samy neposkytují důkaz použitelný

⁹⁹ FRYŠTÁK, Marek. Úřední záznam o podání vysvětlení jako důkaz v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, 2013, roč. 9, s. 202.

¹⁰⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, (k § 165 odst. 2 TŘ) s. 2143.

¹⁰¹ Tamtéž.

v řízení před soudem, např. vyžadování vysvětlení postupem podle § 158 odst. 3 písm. a), odst. 6 TŘ.¹⁰²

Obhájci tedy dle výše uvedeného výkladu zákona nenáleží právo účastnit se ve vyšetřování podání vysvětlení. Tento výklad má z pohledu obhajoby dalekosáhlejší význam, než se může zprvu zdát. Pokud obhájce není oprávněn být účasten při podání vysvětlení, nemá reálnou možnost sledovat, zda policejní orgán při úkonu objasňuje způsobem uvedeným v trestním řádu i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i neprospěch obviněného. Nemůže sám kontrolovat, zda policejní orgán neukládá osobám otázky sugestivní nebo kaptiozní, případně proti takovému postupu podat námitky.¹⁰³ Obhájce nemůže jakýmkoliv způsobem ovlivnit obsah úředního záznamu, není zde žádná forma kontroly nad konaným úkonem ani nad formulací záznamu, což si je policejní orgán vědom. O jeho objektivitě a správnosti tak lze mít častokrát pochybnosti.¹⁰⁴ Obhájce rovněž není v pozici, ve které by policejnímu orgánu mohl prokázat, že na úřední záznam zaznamenal pouze skutečnosti svědčící v neprospěch obviněného, a okolnosti ve prospěch obviněného byly z obsahu úředního záznamu záměrně vynechány. Ačkoliv bude mít obhájce možnost se v rámci institutu skončení vyšetřování podle § 166 TŘ seznámit s obsahem podaného vysvětlení, nemůže si o osobě a jejím podaném vysvětlení učinit svůj bezprostřední dojem, což se může negativně projevit v řízení před soudem, resp. v odpovědném rozhodování strany obhajoby, zda bude žádat o předvolání osoby jako svědka, nebo bude souhlasit se čtením úředního záznamu podle § 211 odst. 6 TŘ.

V opačném případě, pokud by účast obhájce byla při úkonu připuštěna, mohl by obhájce reagovat na provedení úkonu, např. podáním vlastních návrhů či žádostí, a nedocházelo by k situacím, kdy je obhájce překvapen vývojem vyšetřování a seznamuje se se skutečným stavem věci při prostudování spisu při skončení vyšetřování.¹⁰⁵

V důsledku výkladu právní úpravy § 165 odst. 2 TŘ existuje stav, kdy obviněný, resp. jeho obhájce má poprvé reálnou možnost vyslechnout osobu, která ve standardním vyšetřování podala vysvětlení, až před soudem v hlavním líčení. Plná realizace práva na obhajobu vůči osobám podávající vysvětlení je fakticky odsunuta až na fázi řízení před soudem. Přičemž časový odstup mezi těmito provedenými úkony se může pohybovat až

¹⁰² DRAŠTÍK, Antonín a kol. Trestní řád: Komentář. I. díl. § 1 až 179h. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, (k § 165 odst. 2 TŘ).

¹⁰³ VANTUCH, Pavel. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 206.

¹⁰⁴ VANTUCH, Pavel. Trestní řízení z pohledu obhajoby. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 237.

¹⁰⁵ VANTUCH, Pavel. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 211.

v řádů měsíců.¹⁰⁶ Reálný dopad této právní úpravy může spočívat například v možné situaci, kdy obhájce bude klást v hlavním líčení svědkům otázky, kterých byli ovšem dotázáni poprvé, a vlivem jejich odpovědí dojde ke zproštění obžaloby. Pokud by ovšem byla již v rámci vyšetřování připuštěna účast obhájce při úkonu podání vysvětlení, a tento by v zájmu ochrany práv klienta dostatečně dbal na správné pokládání otázek, mohlo by již v této fázi řízení dojít k zastavení trestního stíhání.¹⁰⁷

S ohledem k výše uvedenému se tudíž přikláním k názoru Fryštáka, a domnívám se, že policejní orgán by měl v případě, kdy požaduje v přípravném řízení ve fázi vyšetřování podání vysvětlení, obligatorně předem vyrozumět obhájce o druhu, době a místě konání takového úkonu dle § 165 odst. 2, odst. 3 TŘ.^{108,109}

Účástí obhájce při vyšetřovacích úkonech v přípravném řízení se nejen prohlubuje garance práv obhajoby, ale lze ji taktéž považovat za prostředek sloužící ke zjištění skutečného stavu věci, za současného dohledu nad tím, aby důkazy byly opatřovány pouze zákonným způsobem v souladu s procesními předpisy. Aktuálnímu výkladu o znemožnění účasti obhájce při úkonu podání vysvětlení chybí relevantní argumentace, která by byla způsobilá převážit nad základním právem obviněného na obhajobu. Účast obhájce je nutno považovat za nejlepší garanci zákonnosti provádění úkonů v rámci trestního řízení, kterou není možno eliminovat pro dosažení zrychlení přípravného řízení.

3.3.3 Možnost předestření úředního záznamu o podaném vysvětlení v hlavním líčení

Na problematiku vyrozumění o konaném úkonu podání vysvětlení a připuštění přítomnosti obhájce dále navazuje institut, který si dle mého názoru zaslouží své pozornosti, a to předestření úředních záznamů o podaném vysvětlení. Od přípravného řízení ve fázi vyšetřování se nyní dostáváme do fáze řízení před soudem, ačkoli úpravu předestírání úředních záznamů zákon upravuje v hlavě deváté v § 158 odst. 6 věta čtvrtá TŘ. Podle tohoto ustanovení není umožněno, aby osobě, která podala vysvětlení v přípravném řízení, a byla později vyslýchána jako svědek, byl úřední záznam přečten nebo konstatován jeho obsah. Pokud tedy svědek, který dříve podával vysvětlení, vypovídá při své svědecké výpovědi rozporně oproti

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ VANTUCH, Pavel. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 211.

¹⁰⁸ FRYŠTÁK, Marek. Účast obhájce ve vyšetřování. Trestněprávní revue, 2016, roč. 15, č. 5, s. 118.

¹⁰⁹ Samozřejmě pouze za předpokladu, že sám obhájce o vyrozumění konání úkonů trestního řízení požádá podle § 165 odst. 3 TŘ, viz náleží Ústavního soudu ze dne 3. března 2004, sp. zn. II. ÚS 626/2002 – „Podle § 165 odst. 3 trestního řádu povinnost sdělit dobu a místo konání vyšetřovacího úkonu obhájci je policejnímu orgánu uložena pouze v případech, kdy mu obhájce oznámí, že se chce vyšetřovacího úkonu účastnit. Ze zásady ofiциality zakotvené v ustanovení § 2 odst. 4 trestního řádu nelze vyvodit povinnost orgánů činných v trestním řízení kompenzovat při každé příležitosti pasivitu profesionálního obhájce a nahrazovat ji vlastní aktivitou ve prospěch obviněného.“

obsahu záznamu, nesmí být ani upozorněn na skutečnost, že jsou v záznamu uvedeny jiné skutečnosti.¹¹⁰ Rozdílnou úpravu předestírání nalezneme v úpravě svědeckých výpovědí v § 212 TŘ, která vymezuje okruh protokolů o dřívějších výpovědích osoby svědka a spoluobviněného a podmínky, za jejichž splnění lze takové osobě vypovídající u hlavního líčení protokol předestřít. Samotné předestření spočívá v možnosti vyjasnění a odstranění zjištěných nesrovnalostí. Protokol o dřívější výpovědi se vyslychanému předestírá za tím účelem, aby objasnil rozpory mezi výpovědí z přípravného řízení a výpovědí učiněnou u hlavního líčení. Pokud svědek nebo spoluobviněný vysvětlí zjištěné rozpory a objasní jejich původ a důvod, je soud poté schopen posoudit v rámci volného hodnocení důkazů věrohodnost a pravdivost jeho výpovědi v hlavním líčení. Smyslem předestření je tedy učinit si závěr o tom, zda podle reakce svědka nebo spoluobviněného na existující rozpory, je jejich výpověď u hlavního líčení věrohodná a pravdivá, přičemž tyto závěry se projeví jen v procesu volného hodnocení důkazů jako jedno z možných hledisek. Z předestřeného protokolu o dřívější výpovědi není soudu ani stranám umožněno činit přímé závěry o dokazovaných skutečnostech (§ 212 odst. 2 věta druhá TŘ).¹¹¹ Uvedený postup není v případě úředního záznamu o podaném vysvětlení v hlavním líčení umožněn, nabízí se však polemika nad tím, zda vzhledem k takto vymezenému účelu předestření existuje legitimní důvod, proč by tento postup nemohl být aplikován i na úřední záznam o podaném vysvětlení.¹¹²

Jedním z důvodů pro zavedení úpravy umožňující předestírání úředních záznamů je obtížná situace obhajoby. Obhajoba na základě obsahu úředního záznamu o podaném vysvětlení podá návrh na provedení výslechu takové osoby v hlavním líčení. K tomu logicky přistoupí pouze v případě, pokud obsah vysvětlení je pro obviněného příznivý. Nelze však vyloučit situaci, kdy se svědek v hlavním líčení k překvapení obhajoby odchýlí od podaného vysvětlení, a bude vypovídat v neprospěch obžalovaného. Návrh obhajoby na provedení výslechu svědka tak může ve výsledku přispět k odsouzení obžalovaného, když takovému svědkovi nemůže žádným způsobem předestřít či konstatovat obsah úředního záznamu, pořizovaného v přípravném řízení ve prospěch obviněného. Obhajoba se příznivé výpovědi obsažené v úředním záznamu nemůže jakkoliv dovolat. Jediným důkazem, o který bude soud moci opřít své rozhodnutí o vině obžalovaného, je provedený výslech svědka v hlavním líčení.

¹¹⁰ rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. října 2002, sp. zn. 3 To 666/2002

¹¹¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, (k § 158 odst. 6 TŘ) s. 1943.

¹¹² Do roku 2001 nebylo umožněno, aby tomu, kdo podal vysvětlení a byl později vyslychán jako svědek nebo obviněný, byl záznam z podání vysvětlení předestřen, ale bylo možné alespoň konstatovat jeho obsah. Zákonodárce odebral stranám a soudu tuto možnost konstatování obsahu úředního záznamu novelou zákona č. 265/2001 Sb.

Paradoxně tak obhajoba, která má povinnost chránit a prosazovat práva obviněného jako svého klienta, tak může přispět k usvědčení obviněného prostřednictvím provedeného výslechu, ač postupovala v souladu s právními normami a podle svého nejlepšího přesvědčení.¹¹³

Dle mého názoru, pokud se zákonodárce rozhodl v případě úkonu podání vysvětlení koncipovat přípravné řízení ve fázi vyšetřování bez účasti obhájce, bylo by na místě zvážit změnu právní úpravy, která by umožnila, aby obsah úředního záznamu mohl být v případě rozpornosti s výpovědí svědkovi předestírán u hlavního líčení. Tento názor se objevuje i mezi advokáty, konkrétně byl prezentován názor, že předestírání úředních záznamů u hlavního líčení by mělo být ve smyslu zásady *in favor defensionis* výsostným právem obhajoby a nikoho jiného, čímž by mohla být vyrovnána nerovnost obhajoby a obžaloby, kterou si obhajoba nese z přípravného řízení.¹¹⁴ Tento názor se však jeví v celkovém kontextu celé problematiky značně nevyvážený.

V roce 2015 byla výše uvedená problematika předestírání úředních záznamů předmětem navrhované novely trestního řádu, která se však v právním prostředí nesečkala s očekávaným přijetím. Cílem novely bylo za současného zrychlení a zjednodušení trestního řízení rovněž umožnit za zákonem stanovených podmínek předestírat úřední záznamy o podaném vysvětlení v řízení před soudem, a změnit tak způsob jejich akceptace v hlavním líčení.¹¹⁵

Navrhované změny se staly terčem silné kritiky z řad různých právních institucí. Například Nejvyšší soud označil změny, které takto sledují posílení důkazního významu úředních záznamů, zvratem oproti původní tendenci posílit důkazní význam hlavního líčení a jako takové dle jeho názoru odporují snaze přenést hlavní těžiště dokazování před soud.¹¹⁶ Zásadní nesouhlas vyslovili rovněž představitelé vlády, podle nichž připravované změny neodpovídají samotnému smyslu úředních záznamů. Konkrétně ministr Dienstbier argumentoval tezí, že záznamy mají orgány činné v trestním řízení včetně soudů k dispozici, a pokud by se svědek odchýlil od své předchozí výpovědi, soud to pozná a může během výslechu adekvátně reagovat. Možnost předestírání úředních záznamů by tedy spíš naopak vedlo ke zdržení celého procesu.¹¹⁷

¹¹³ VANTUCH, Pavel. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 215.

¹¹⁴ KOUCKÝ, Roman. O úředním záznamu v trestním řízení v reakci na věcný záměr nového trestního řádu [online]. ceska-justice.cz, 9. prosince 2014 [cit. 14. února 2021]. Dostupné na <<https://www.ceska-justice.cz/2014/12/o-urednim-zaznamu-v-trestnim-rizeni-v-reakci-na-vecny-zamer-noveho-trestniho-radu/>>.

¹¹⁵ SVATOŠ, Roman. Možnosti využití úředních záznamů o výpovědi a protokolů o výslechu svědka v řízení před soudem. Trestní právo, 2016, č. 3, s. 13-20.

¹¹⁶ PASEKOVÁ, Eva. Pelikánovu novelu trestního řádu odmítá i Nejvyšší soud [online]. cak.cz, 13. října 2015 [cit. 16. února 2021]. Dostupné na <<https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=15013>>.

¹¹⁷ PASEKOVÁ, Eva. Ke kritice novely trestního řádu se přidali ministři, odporuje podle nich Ústavě [online]. cak.cz, 1. října 2015 [cit. 16. února 2021]. Dostupné na <<https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=14934>>.

K otázce predestinování úředních záznamů se lze dle mého názoru stavět z pohledu dvou protichůdných názorů. Ten první z nich bude zastávat názor, že nemožnost predestinování úředních záznamů je závažným nedostatkem obhajoby, který může pro obhajobu představovat složitost důkazní situace. Změna právní úpravy by vedla nejen k posílení práv obviněného na obhajobu, ale také by přispěla k větším možnostem soudu dostat své povinnosti zjistit skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti.¹¹⁸ Na druhou stranu, stávající tendence trestního řádu si stále dávají za cíl odformalizovat přípravné řízení, a tato případná změna právní úpravy ve smyslu umožnění predestinování úředních záznamů a posílení tak jejich důkazní hodnoty by byla cestou vedoucí k opaku.

3.3.4 Shrnutí

Dle výše uvedeného lze shrnout, že institut úředních záznamů o podaném vysvětlení v sobě zahrnuje řadu problematických aspektů, na které nám častokrát nedává odpověď sama zákonná úprava. Je to zřejmě důsledkem právě velmi střídmého počtu paragrafů, který zákonodárce úřednímu záznamu o podání vysvětlení věnuje. Mezery právní úpravy poté způsobují, že sama reálná praxe není v určitých aspektech jednotná, a jsou tímto ve skutkově obdobných případech činěny nedůvodné rozdíly, což odporuje principu rovnosti a spravedlnosti trestního řízení.

Pro doplnění rovněž uvádím, že se nejedná o jediné úskalí právní úpravy úředních záznamů. Lze uvést další kontroverzní otázky, na kterých se právní prostředí stále neshoduje. Tímto je například oblast podepisování úředních záznamů o podaném vysvětlení. Zákon o podmínce podpisu úředního záznamu osobou, která vysvětlení podala mlčí. Odborná literatura lakonicky uvádí, že jeho podpis by měl být spíše výjimkou, a svůj názor opírá o povahu úředního záznamu jako pouhého stručného a formálního dokumentu, který pro policejní orgán představuje odrazový můstek pro jeho další postup.¹¹⁹ Tento názor se však neseťká s přijetím, a řada autorů namítá, že ačkoli je taková argumentace pochopitelná, dostatečně nereflektuje praxi policejního orgánu, která se od tohoto pojetí značně odlišuje.¹²⁰ Výsledkem je poté nesjednocený postup policejního orgánu, kdy některé úřední záznamy jsou opatřeny podpisem osoby a jiné nikoliv.

¹¹⁸ SVATOŠ, Roman. Možnosti využití úředních záznamů o výpovědi a protokolů o výsledku svědka v řízení před soudem. *Trestní právo*, 2016, č. 3, s. 13-20.

¹¹⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, (k § 158 odst. 6 TŘ) s. 1958.

¹²⁰ FRYŠTÁK, Marek. Úřední záznam o podaném vysvětlení jako důkaz v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, 2013, č. 9, s. 199.

Terčem kritiky ze strany obhájců je dále nemožnost požadovat kopii úředního záznamu o podaném vysvětlení. Trvajících neshody mezi Uníí obhájců a Nejvyšším státním zastupitelství vyústilo v řadu analýz, výzev a výměn protichůdných názorů obou institucí. Unie obhájců se opakovaně obracela na Policejní prezidium České republiky s dotazem týkající se poskytování kopie úředního záznamu o podaném vysvětlení osobě, která vysvětlení podala, a s žádostí o poskytnutí stanoviska, na jakém podkladě je vydání kopie ze strany policejního orgánu v praxi odepíráno. Unie obhájců dlouhodobě setrvává na svém názoru, že z důvodu absence příslušné zákonné normy, je poskytnutí kopie úředního záznamu orgánem činným v trestním řízení možné bez dalšího.¹²¹ Policejní prezidium však tento názor nesdílí a stále trvá na výkladu, že z absence právní úpravy lze dovodit opačný závěr, totiž že i přesto, že žádný vnitřní předpis pro příslušníky Policie České republiky ohledně vydání kopie neexistuje, na vydání kopie záznamu o podaném vysvětlení není právní nárok, a je to vždy podmíněno individuálním souhlasem policejního orgánu.^{122,123}

Lze shrnout, že právní úprava úředních záznamů o podaném vysvětlení není dostačující, a odkrývá velký prostor pro diskuse. Aktuální právní úprava tak, jak je zákonodárcem vtělena do trestního řádu, odpovídá povaze úředního záznamu jako ryze formálního šetření policejního orgánu. Vlivem praxe se však povaha úředního záznamu změnila, a nyní jsou sdělení osob v záznamech zachycena způsobem, který odpovídá protokolu o výsledku svědka, tedy jako souvislé zachycení sdělení svědka o tom, co o objasňované skutečnosti ví, a odkud zvěděl okolnosti jim uváděné. Úřední záznam tak postupem času transformoval do ekvivalentu protokolu o výsledku svědka, ačkoliv nesplňuje stejné požadavky, což ruku v ruce přináší řadu aplikačních problémů.

¹²¹ VÁLOVÁ, Irena. Unie obhájců: Neexistuje zákaz vydat kopii záznamu o podání vysvětlení, lze ho i nahrát [online]. ceska-justice.cz, 10. dubna 2018 [cit. 9. března 2021]. Dostupné na <<https://www.ceska-justice.cz/2018/04/unie-obhajcu-neexistuje-zakaz-vydat-kopii-zaznamu-podani-vysvetleni-lze-i-nahrati/>>.

¹²² VÁLOVÁ, Irena. Zákaz vydat kopii úředního záznamu o podání vysvětlení neexistuje, policie ji přesto nemusí poskytnout [online]. ceska-justice.cz, 24. listopadu 2020 [cit. 9. března 2021]. Dostupné na <<https://www.ceska-justice.cz/2020/11/zakaz-vydat-kopii-uredniho-zaznamu-o-podani-vysvetleni-neexistuje-policie-ji-presto-nemusi-poskytnout/>>.

¹²³ Prezidium Unie Obhájce ČR. Odpověď policejního Prezidenta Unii obhájců k poskytování protokolu o podaném vysvětlení [online]. uocr.cz, 26 října. 2020 [cit. 9. března 2021]. Dostupné na <<https://www.uocr.cz/aktuality/odpoved-policejního-prezidenta-unii-obhajcu-k-poskytovani-protokolu-o-podanem-vysvetleni/>>.

3.4 Institut podání vysvětlení a úředního záznamu ve světle návrhu nového trestního řádu

Aktuální Návrh TŘ obsahuje v Hlavě III. úpravu Prověřování, jeho zahájení a průběh, přičemž jednotlivá paragrafová znění nám dávají možnost seznámit se, jaké úkony je policejní orgán oprávněn požadovat ve fázi přípravného řízení. Podle ustanovení § x7 Návrhu TŘ je ve stádiu prověřování policejní orgán oprávněn toliko vyslýchat osoby a vyžadovat informace od orgánů veřejné moci, fyzických a právnických osob. V daných souvislostech je tedy nejpodstatnější úprava § x8 a § x9 Návrhu TŘ, v němž jsou zakotveny dva základní procesní nástroje k získání výpovědi osoby a jiných relevantních informací, a to záznam a výslech svědka. Aktuální Návrh TŘ naopak vypustil institut podání vysvětlení, což představuje radikální změnu právní úpravy.

Návrh TŘ ve své současné podobě neoperuje s pojmem podání vysvětlení a nahrazuje jej tzv. záznamem o šetření. Záznam o šetření bude představovat záznam policejního orgánu o jeho vlastních poznatcích a šetřeních. Ponechá si svou povahu originárního nosiče informací, když má sloužit jako podklad k úvaze, které prameny důkazu a důkazní prostředky mají být vyhledány nebo provedeny. Tímto do jisté míry odpovídá aktuální úpravě trestního řádu v § 158 odst. 6 věta druhá TŘ. V čem se však úprava záznamu v návrhu nového trestního řádu důrazně odlišuje od aktuální úpravy, je jeho následná použitelnost v řízení před soudem, a omezenost jeho provedení. Ustanovení totiž výslovně stanoví, že záznam svým obsahem nesmí nahrazovat výslech osoby a nelze jej sepsat o úkonu, o kterém se následně pořizuje protokol. Důrazně je zakotven také zákaz použití takové záznamu v řízení před soudem.¹²⁴

Je zřejmé, že zákonodárce se v novém návrhu trestního řádu snaží navrátit záznamu původní podobu úředních záznamů o podaném vysvětlení, resp. takovou podobu, která byla zákonodárcem zamýšlena, dokud jej praxe svou činností nemodifikovala a obsahově nepřiblížila protokolu o výslechu svědka. Úřední záznamy byly původně zamýšleny jako záznamy činěné policejním orgánem o vlastních provedených šetřeních, postupně se však vlivem praxe zformalizovaly, a staly se cestou k získání plnohodnotné výpovědi osoby. Nová právní úprava se od této tendence snaží distancovat zavedením záznamu o šetření, jehož obsahem nesmí být výslech osob a v řízení před soudem nesmí být použitelný

¹²⁴ Úplné znění ustanovení § x8 Návrhu TŘ: „Policejní orgán sepíše záznam o vlastních zjištěních. Záznam slouží zejména jako podklad k úvaze, které prameny důkazu a důkazní prostředky mají být vyhledány nebo provedeny. Záznam svým obsahem nesmí nahrazovat výslech osoby a nelze jej sepsat o úkonu, o kterém se pořizuje protokol. V řízení před soudem nelze záznam použít za účelem získání důkazu.“

jako listinný důkaz.¹²⁵ Veškeré relevantní informace důležité pro trestní řízení bude moct policejní orgán získat ve fázi prověřování pomocí výslechu osoby podle § x9 Návrhu TŘ.

Zveřejnění takto připravovaného návrhu nového trestního řádu nám dává možnost zhodnotit, zda nová paragrafová znění odstraňují některá z problematických oblastí, či přináší odpovědi tam, kde aktuální právní úprava mlčí a vytváří prostor pro analogii

Pro oblast právní pomoci advokáta se nic zásadního nemění, dle ustanovení § x9 Návrhu TŘ má osoba při výslechu v této fázi rovněž právo na právní pomoc advokáta. Povinnost policejního orgánu poučit osobu o jeho právu být zastoupen advokátem ještě před samotným úkonem však do Návrhu vtělena nebyla. Vlivem nové právní úpravy nám ovšem odpadá řešení kontroverzní otázky týkající se vyrozumění obhájce o konaném úkonu podání vysvětlení. Podle ustanovení § x9 odst. 2 Návrhu TŘ se při výslechu osoby bude postupovat obdobně podle ustanovení upravující výslech svědka, tudíž je možné uvodit závěr, že o takto plánovaném výslechu podle § x9 Návrhu TŘ bude obhájce vyrozumíván vždy, když o to požádá, tak jak zákon předpokládá v § 165 odst. 3 TŘ. V neposlední řadě je do budoucna vyřešena i otázka možného předestření úředního záznamu, když nově záznam není připuštěn v řízení před soudem jako důkaz, a to absolutně. Nová právní úprava tak předpokládá pouze předestření protokolu o provedeném výslechu.

Závěrem je možné konstatovat, že aktuální podoba návrhu nového trestního řádu přináší změny zásadní. Ať je již záměrem této změny vypořádat se se všemi úskalími spojenými s institutem podání vysvětlení a úředních záznamů, či nikoliv, zvolilo cestu odejmutí obou těchto pojmů z trestního řádu. Nově pracuje se záznamem, jehož podoba odpovídá do jisté míry podobě tzv. stručného úředního záznamu o podaném vysvětlení, tedy vrací se k originárnímu významu úředního záznamu tak, jak byl původně zamýšlen zákonodárcem, s tím rozdílem, že formou záznamu nebude možné zjistit od osoby důležité pro trestní řízení žádné podstatné informace. Nástroj pro získání relevantní výpovědi ve fázi prověřování je toliko výslech osoby podle § x9 Návrhu TŘ. Tímto *de facto* zákonodárce rozšiřuje případy pořizování protokolů o výslechu svědka ve fázi prověřování, který lze za stanovených podmínek použít v řízení před soudem.

Netroufám si tvrdit, zda jsou tyto změny Návrhu nového trestního řádu zdařilé či nikoliv, rovněž je otázkou pouhé predikce, do jaké míry by se tento postup v praxi osvědčil. Je však nesporné, že se tímto nadobro zamezí postupnému stírání obsahových rozdílů mezi protokolem o výslechu svědka a úředním záznamem o podaném vysvětlení. Vzhledem k výše

¹²⁵ Úvod k Návrhu TŘ ve stavu ke dni 1. 1. 2020 [online]. justice.cz, [cit. 11. března 2021]. Dostupné na <<https://tpp.justice.cz/uvod/>>.

vymezeným problémům, které jsou s touto transformací úředního záznamu spojeny, je poté tato změna jistě posunem k nastolení větší právní jistoty.

Závěr

Přípravné řízení je úsekem trestního řízení, v rámci něhož orgány činné v trestním řízení usilují o co nejpřesnější objasnění věci se shromážděním veškerých relevantních informací a důkazů. Ačkoli hlavním jádrem řízení je bezesporu řízení před soudem, kde jenom soud může rozhodovat o vině a nevině obžalovaného, nelze opomenout důležitost přípravného řízení. Cílem diplomové práce bylo vyzdvihnout do popředí zcela zásadní význam přípravného řízení, jak pro analytickou činnost a shromažďování informací, tak pro další postupy subjektů v trestním řízení.

V rámci diplomové práce jsem analyzovala dva základní nástroje přípravného řízení, výslech a podání vysvětlení, a to se zaměřením na jejich možný přesah do hlavního líčení. Nesmíme zapomenout, že i důkazy, které byly získány v přípravném řízení, mohou být za stanovených podmínek použity v řízení před soudem jako důkaz, čímž se stávají jedním z mnoha možných podkladů soudce pro vynesení rozhodnutí o vině či nevině obžalovaného.

První kapitola práce pojednává obecně o výslechu svědků v přípravném řízení, především o jejich postupném vývoji v čase trestního řádu. Následně jsem svou pozornost zaměřila pouze na výslechy svědků provedených ve fázi prověřování a uvedla, za jakých podmínek se protokol o takovém výslechu může použít v řízení před soudem. Stěžejní pro celý koncept diplomové práce je zjištění, že protokol o výslechu pořízený v přípravném řízení může být v řízení použit jako důkaz i přesto, že se takového výslechu osoba obviněná, popř. jeho obhájce nemohla účastnit.

Při bližším zkoumání dané problematiky docházím k závěru, že se jedná o oblast trestního práva, která je zcela zásadně ovlivněna rozhodovací činností Evropského soudu pro lidská práva. Evropský soud pro lidská práva vytyčil základní kritéria, podle kterých musí vnitrostátní soudy postupovat, aby v situaci, kdy v hlavním líčení umožní čtení protokolů o výslechu svědků pořízených v přípravném řízení, tímto zároveň nedošlo k porušení základního práva obviněného na obhajobu. Cílem mé práce bylo vyhodnotit, zda české vnitrostátní soudy respektují tyto principy nastavené Evropským soudem pro lidská práva. Veškeré dovozené závěry aplikuji na čtení protokolů o výsleších svědků provedených jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon, které mohou být podle trestního řádu čteny k důkazu i bez souhlasu obžalovaného. V této části práce lze zhodnotit, že trestní řád dostatečně nereflektuje závazná kritéria Evropského soudu pro lidská práva, a nečiní tak ani samotné soudy v rámci své rozhodovací činnosti, když v řadě případů nepostupují podle třístupňového testu, čímž dochází k porušení práva obviněného na spravedlivý proces podle

čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy. Pozitivní změnu však v této oblasti přináší Návrh TŘ, který nově tato základní kritéria vtělil do navrhované právní úpravy. Pokud soud založí odsouzení obžalovaného výlučně nebo v převážné míře na výslechu osoby, který byl proveden nekontradiktorním způsobem, bude vždy muset své rozhodnutí zdůvodnit ve světle uvedených zásad Evropského soudu pro lidská práva.

Dále jsem se zabývala výsledkem svědka provedeným jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon podle § 158a TŘ, tak jak jej upravuje aktuálně trestní řád. Mým cílem bylo zhodnotit postavení soudce přítomného při úkonu a vymezit soubor jeho oprávnění. Aspirovala jsem primárně na nalezení odpovědi na výzkumnou otázku formulovanou v úvodu diplomové práce, tedy zda by nemělo dojít k posílení postavení soudce přítomného při výslechu svědka prováděného jako úkon neodkladný nebo neopakovatelný. Na základě provedené analýzy jsem dospěla k závěru, že postavení soudce a oprávnění, která mu zákon přiznává, jsou nedostatečná, jelikož nejsou způsobilá dostatečně vykompenzovat právo obviněného na obhajobu, kterého se mu při tomto úkonu z povahy věci nedostává. Pro posílení práv obviněného navrhuji takovou úpravu, která by umožnila soudci přezkoumat návrh státního zástupce v otázce splnění podmínky neodkladnosti nebo neopakovatelnosti úkonu. Vedle toho rovněž navrhuji, aby soudce mohl věcně zasahovat do prováděného úkonu např. pokládáním otázek.

Druhá část práce směřovala k pojednání o úpravě podání vysvětlení a užití úředních záznamů jako důkazu v hlavním líčení. Ačkoli se toto téma může jevit jako nikterak podstatné pro trestní řízení, opak je pravdou. Podání vysvětlení vlivem dlouhotrvající praxe orgánů činných v trestním řízení změnilo na svém původním významu, kdy se ze stručného a vcelku střídmeho zdroje informací stal ekvivalent výslechu svědka, což neodpovídá originárnímu záměru zákonodárce. Tento postupný vývoj si vyžádal další procesní změny a vyvolal tlak na důkazní použitelnost úředního záznamu v řízení před soudem. Aktuálně již právní úprava trestního řádu operuje s možností použít úřední záznam jako důkaz v hlavním líčení za splnění dalších zákonných podmínek. Nelze ovšem opomenout, že tento postupný a nezamýšlený procesní vývoj úředního záznamu o podaném vysvětlení není odbornou veřejností přijímán, a postupy policejního orgánu se staly terčem kritiky řady institucí.

V další části diplomové práci se zaměřuji na praktickou stránku věci, a vytyčuji základní problematické aspekty spojeny s úředními záznamy o podaném vysvětlení, které jsou způsobilé vzbouřit diskusi mezi odbornou veřejností. Prvním z nich je oblast týkající se poskytování právní pomoci osobě podezřelé, která není policejním orgánem zadržena. Další podkapitola je věnována otázce, zda má obhájce právo ze strany policejního orgánu na vyrozumění o konání

vyšetřovacího úkonu podání vysvětlení, a zda by mu účast na tomto úkonu měla být ze zákona umožněna. V neposlední řadě podrobně rozebírám možnosti předeštění úředního záznamu o podaném vysvětlení v hlavním líčení. V souladu s provedenou analýzou lze dle mého názoru učinit závěr, že právní úprava podání vysvětlení a úředních záznamů představuje úpravu obsahující řadu právních mezer, což odkrývá velký prostor pro polemiku, a v rozporu s principem předvídatelnosti práva způsobuje nesjednocený postup orgánů činných v trestním řízení.

Závěrem vymezuji možné budoucí změny právní úpravy týkající se způsobu získání relevantních informací v přípravném řízení podle Návrhu TŘ. Uveřejněním této navrhované nové právní úpravy je zjištělný záměr zákonodárce nadále opustit od institutu podání vysvětlení a jeho procesního zachycení do úředního záznamu. Vypuštění této (velmi strohé) právní úpravy se zdá být dostatečným důkazem o jejich nedokonalostech.

Seznam použitých zdrojů

• MONOGRAFIE A KOMENTÁŘE

- DRAŠTÍK, Antonín a kol. Trestní řád: Komentář. I. díl. § 1 až 179h. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017. 2552 s.
- FENYK, Jaroslav a kol. Trestní právo procesní. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 928 s.
- GRIVNA, Tomáš a kol. Oběti trestných činů. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. 927 s.
- KMEC, Jiří a kol. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s.
- VANTUCH, Pavel. Obhajoba obviněného, 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. 666 s.
- VANTUCH, Pavel. Trestní řízení z pohledu obhajoby. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 1280 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 4072 s.
- ZAORALOVÁ, Petra. Procesní použitelnost důkazů v trestním řízení a její meze. Praha: C. H. Beck, 2018. 320 s.

• LEGISLATIVA

- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Sdělení č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění pozdějších předpisů
- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

• SOUDNÍ ROZHODNUTÍ

Ústavní soud ČR

- nález Ústavního soudu ze dne 15. listopadu 2001, sp. zn. III. ÚS 376/01
- nález Ústavního soudu ze dne 18. dubna 2006, sp. zn. II. ÚS 297/04
- nález Ústavního soudu ze dne 12. července 2011, sp. zn. IV. ÚS 569/11

- náleží Ústavního soudu ze dne 23. února 2015, sp. zn. I. ÚS 2852/14
- náleží Ústavního soudu ze dne 7. listopadu 2017, sp. zn. IV. ÚS 2867/16
- náleží Ústavního soudu ze dne 3. listopadu 2016, sp. zn. I. ÚS 1860/16
- náleží Ústavního soudu ze dne 18. června 2003, sp. zn. IV. ÚS 558/02
- náleží Ústavního soudu ze dne 15. března 2006, sp. zn. III. ÚS 231/05
- náleží Ústavního soudu ze dne 5. června 1996, sp. zn. II. ÚS 42/1996
- náleží Ústavního soudu ze dne 3. března 2004, sp. zn. II. ÚS 626/2002

Nejvyšší soud ČR

- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. června 2015, sp. zn. 8 Tdo 235/2015
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. září 2002, sp. zn. 7 Tdo 647/2002
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. května 2014, sp. zn. 467/2014
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. června 2018, sp. zn. 7 Tdo 708/2018-I
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. května 2012, sp. zn. 5 Tdo 413/2012

Evropský soud pro lidská práva

- rozsudek ESLP ve věci Kostovski proti Nizozemsku ze dne 20. listopadu 1989, stížnost č. 11454/85
- rozsudek ESLP ve věci Schatschaschwili proti Německu ze dne 15. prosince 2015, stížnost č. 9154/10
- rozsudek ESLP ve věci Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království ze dne 15. prosince 2011, stížnost č. 26766/05
- rozsudek ESLP ve věci Breukhoven proti České republice ze dne 21. července 2011, stížnost č. 55287/10
- rozsudek ESLP ve věci Rosin proti Estonsku ze dne 19. prosince 2013, stížnost č. 26540/08
- rozsudek ESLP ve věci Štulíř proti České republice ze dne 12. ledna 2017, stížnost č. 36705/12
- rozsudek ESLP ve věci Balšán proti České republice ze dne 18. července 2006, č. stížnost č. 1993/02
- rozsudek ESLP ve věci Melich a Beck proti České republice ze dne 24. července 2008, stížnost č. 35450/04
- rozsudek ESLP ve věci Tseber proti České republice ze dne 22. listopadu 2012, stížnost č. 46203/08

Krajské soudy

- rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. října 2002, sp. zn. 3 To 666/2002

• **ODBORNÉ ČLÁNKY**

- FRYŠTÁK, Marek. Zahájení přípravného řízení provedením neodkladných a neopakovatelných úkonů. *Trestněprávní revue*, 2015, roč. 12, č. 5, s. 109-134.
- FRYŠTÁK, Marek. Přípravné řízení de lege ferenda. *Trestněprávní revue*, 2015, roč. 14, č. 6, s. 133-139.
- FRYŠTÁK, Marek. Úřední záznam o podání vysvětlení jako důkaz v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, 2013, č. 9, s. 199-202.
- FRYŠTÁK, Marek. Účast obhájce ve vyšetřování. *Trestněprávní revue*, 2016, roč. 15, č. 5, s. 199-205.
- KRATOCHVÍL, Jan. Trestní soudci a základní lidská práva: bezmezná víra v trestní řád. *Trestněprávní revue*, 2018, roč. 17, č. 7-8, s. 172-179.
- VANTUCH, Pavel. Kdy lze provádět výslechy svědka ve standardním vyšetřování dle § 164-176 TrŘ. *Trestněprávní revue*, 2003, č. 9, s. 259-260.
- VANTUCH, Pavel. Účast advokáta při podání vysvětlení občana ve světle nálezu Ústavního soudu. *Bulletin advokacie*, 1998, č. 2, s. 37-45.
- SVATOŠ, Roman. Možnosti využití úředních záznamů o výpovědi a protokolů o výslechu svědka v řízení před soudem. *Trestní právo*, 2016, č. 3, s. 13-20.

• **INTERNETOVÉ ZDROJE**

- Návrh TRŘ ve stavu ke dni 1. 1. 2020 [online]. justice.cz, [cit. 18. prosince 2020]. Dostupné na <<https://tpp.justice.cz/>>.
- VÁLOVA, Irena. Na kopii záznamu o podání vysvětlení není nárok, odpovědělo NSZ obhájcům [online]. ceska-justice.cz, 21. května 2018 [cit. 6. února 2021]. Dostupné na <<https://www.ceska-justice.cz/2018/05/na-kopii-zaznamu-o-podani-vysvetleni-neni-narok-odpovedelo-nsz-obhajcum/>>.
- VÁLOVÁ, Irena. Unie obhájců: Neexistuje zákaz vydat kopii záznamu o podání vysvětlení, lze ho i nahrát [online]. ceska-justice.cz, 10. dubna 2018 [cit. 9. března 2021]. Dostupné na <<https://www.ceska-justice.cz/2018/04/unie-obhajcu-neexistuje-zakaz-vydat-kopii-zaznamu-podani-vysvetleni-lze-i-nahrati/>>.

- KOUCKÝ, Roman. O úředním záznamu v trestním řízení v reakci na věcný záměr nového trestního řádu [online]. ceska-justice.cz, 9. prosince 2014 [cit. 14. února 2021]. Dostupné na <<https://www.ceska-justice.cz/2014/12/o-urednim-zaznamu-v-trestnim-rizeni-v-reakci-na-vecny-zamer-noveho-trestniho-radu/>>.
 - PASEKOVÁ, Eva. Pelikánovu novelu zákona trestního řádu odmítá i Nejvyšší soud [online]. cak.cz, 13. října 2015 [cit. 16. února 2021]. Dostupné na <<https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=15013>>.
 - PASEKOVÁ, Eva. Ke kritice novely trestního řádu se přidali ministři, odporuje podle nich Ústavě [online]. cak.cz, 1. října 2015 [cit. 16. února 2021]. Dostupné na <<https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=14934>>.
 - Prezídium Unie Obhájců ČR. Odpověď policejního Prezidenta Unii obhájců k poskytování protokolu o podaném vysvětlení [online]. uocr.cz, 26. října 2020 [cit. 9. března 2021]. Dostupné na <<https://www.uocr.cz/aktuality/odpoved-policejního-prezidenta-unii-obhajcu-k-poskytovani-protokolu-o-podanem-vysvetleni/>>.
- **JINÉ**
 - Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
 - Důvodová zpráva k zákonu č. 41/2009 Sb. o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku.
 - Zpráva kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. září 2004, sp. zn. Ts 42/2003 – Zpráva o analýze a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu č. 165/2001 Sb. ve vztahu k soudnímu řízení
 - Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 1/2005, ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k postupu v přípravném řízení v případě rozhodování o odměně ustanoveného obhájce obviněného za účast u podání vysvětlení dle § 158 odst. 3 písm. a) TŘ a při sepisování úředního záznamu o obsahu vysvětlení dle § 158 odst. 5 TŘ [online]. [cit. 7. února 2021]. Dostupné na <<https://verejnazaloba.cz/nsz/cinnost-nejvyšsiho-statního-zastupitelství/vykládova-stanoviska/stanoviska-z-trestního-prava-procesního/>>.

Abstrakt (abstract)

Diplomová práce se zaměřuje na instituty přípravného řízení, a to výslech svědka a podání vysvětlení. Cílem práce je nastínit procesní použitelnost těchto nástrojů v řízení před soudem, a to ve formě protokolu o výslechu svědka a úředního záznamu o podaném vysvětlení. Nejprve je pojednáno o výslechu svědka ve fázi před zahájením trestního stíhání ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva se zaměřením na posílení práv obviněného na obhajobu a zachování principu spravedlnosti v trestním řízení. V rámci analýzy podání vysvětlení a jeho procesního zachycení ve formě úředního záznamu uvádím obecné pojednání o vývoji tohoto institutu. Zároveň poukazuji na problematické aspekty aktuální právní úpravy a předkládám návrhy řešení *de lege ferenda* společně s možnostmi, které nabízí Návrh nového trestního řádu.

The diploma thesis deals with the institutes of the criminal preliminary proceedings, namely the examination of a witness and providing explanations. The aim of the thesis is to outline the procedural applicability of these tools in court proceedings, in the form of report of witness's examination and of an official record of the providing explanation. First, the examination of a witness in the proceeding before opening a criminal prosecution is discussed in the light of the case law of the European Court of Human Rights, focusing on the strengthening the accused's rights of defense and maintaining the principle of justice in criminal proceedings. As part of the analysis of the providing explanation and its procedural capture in the form of an official record, I present a general treatise on the development of this institute. At the same time, I point out problematic aspects of the current legislation and present proposal for *de lege ferenda* solutions together with the possibilities offered by the Draft New Criminal Procedure Code.

Klíčová slova (key words)

Přípravné řízení; postup před zahájením trestního stíhání; prověřování; vyšetřování; výslech svědka; protokol o výslechu svědka; podání vysvětlení; úřední záznam o podaném vysvětlení; důkaz; neodkladný a neopakovatelný úkon; právo na spravedlivý proces; právo na obhajobu; rekonstrukce trestního řádu

Criminal preliminary proceedings; the proceeding before opening a criminal prosecution; investigation; examination of a witness; record of witness's examination; providing explanations; official record of providing explanations; evidence; urgent and unrepeatable act; right to fair trial; right of the defence; recodification of Criminal Procedure Code